

Date Printed: 11/18/2008

JTS Box Number: IFES_6

Tab Number: 34

Document Title: The Electoral Process in Kosovo: Next
Steps (Conclusions from the Conference

Document Date: 2001

Document Country: Kosovo

IFES ID: R01957

* 6 0 0 6 2 6 1 E - 4 3 E 9 - 4 9 F 3 - 9 9 8 C - F 2 B 4 7 7 E 2 7 8 2 0 *

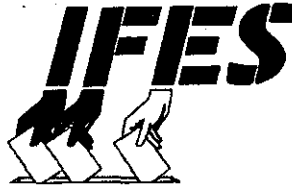
KOSOVADAKİ SEÇİM SÜRECİ: GELECEK ADIMLAR

8-10 ŞUBAT ARASINDA PRİŞTİNEDE
DÜZÜNLENEN KONFERANSTAN SONUÇLAR

SPONSOR
ULUSLARARASI SEÇİM
SİSTEMLERİ KURULUŞU

The Electoral
Process in
Kosovo:
Next Steps
2001
(Turkish)

Turkish

MAKING DEMOCRACY WORK

1101 15TH ST, NW, 3RD FLOOR
WASHINGTON, DC 20005
TEL: 202.828.8507
FAX: 202.452.0804

SKENDERBEU CADDESİ, 22
PRİŞTİNE, KOSOVA
TEL: +377-44-111-740,
+377-44-165-451

KOSOVADAKİ SEÇİM SÜRECİ: GELECEK ADIMLAR

**8-10 ŞUBAT ARASINDA PRİŞTİNEDE
DÜZÜNLENEN KONFERANSTAN SONUÇLAR**

SPONSOR
**ULUSLARARASI SEÇİM
SİSTEMLERİ KURULUŞU**

MAKING DEMOCRACY WORK

1101 15TH ST, NW, 3RD FLOOR
WASHINGTON, DC 20005
TEL: 202.828.8507
FAX: 202.452.0804

**SKENDERBEU CADDESİ, 22
PRİŞTİNE, KOSOVA**
TEL: +377-44-111-740,
+377-44-165-451

Bu yayın, AEP-5648-A-00-5038-00 İşbirliđi Anlařması kořulları altında, ABD Uluslararası Geliřme Ajansının (USAID) katkılarıyla mümkün olmuřtur. Burada telafuz edilen dűřünceler yazara aittir ve ille de USAID'in gűrűřlerini yansıtılmamaktadır.

TAKDİR

Uluslararası Seçim Sistemleri Kuruluşu, Konferansın sponsorluğundaki yardım ve tercüman ile tercüme donanımındaki katkılarından dolayı, AGİT Kosova Misyonu'na (OMİK) teşekkür borçludur.

Aynı zamanda, Kosova Sivil İnisiyatifleri Aksiyonundan Ylber Hysaj'a, İnsan Hakları ve Özgürlüklerini Koruma Derneğinden İbrahim Makolli'ye, AGİT'ten Jarrett Blanc'a, Profesör Rafael López-Pintor'a, İFES/Moldavya'dan Charles Lasham'a, İFES/Bosna Hersekten Beverly Hagerdon-Thakur'a ve Bosna-Hersek Seçim Yetkilileri Birliğinden Emin Novalic'e şükranlarımızı sunuyoruz. Ayrıca, İFES danışmanı Jessie Pilgrim'e, STAR/World Learning'tan Wenny Kusuma'ya, Merkez ve Doğu Avrupa Seçim Yetkilileri Birliğinden İstvan Zsuffa'ya, Ulusal Demokratik Entitüsünden Ross Reid'e ve AGİT Seçim Kapasitesi Yapılandırma Bölümünden Barbara Shenston'a çetin çalışmaları ve katkılarından dolayı teşekkürü borç biliyoruz.

"Kosovadaki Seçim Süreci: Gelecek Adımlar" Konferansı, İFES/Kosova Program Yetkilisi Denis Wales tarafından, İFES Kapasite Yapılandırma Danışmanı Pauline Dion ve Program Asistanı Refki Morina'nın yardımları sayesinde organize edilmiştir. Bu konferans raporu, İFES Danışmanı Herman Thiel ve İFES Avrupa ve Avrasya Program Asistanı Emily Parkinson tarafından hazırlanmıştır.

“KOSOVADAKİ SEÇİM İDARİSİ: GELECEK ADIMLAR”

8-10 ŞUBAT ARASINDA PRİŞTİNEDE DÜZÜNLENEN KONFERANSTAN DONUÇLAR

Önsöz	7
2000 Ekim Seçimleri Gözlemi	9
Seçim Sürecinin Gelişimi: Konsensüs Noktaları	11
Seçim İdarisi Kosova Kapasitesinin Seçim İdarisi için Kurumsallaştırılması Katılım Medya	
Konuşmacıların Prezantasyonları	16
Birliklerin Prezantasyonları	25
Sonuçlar	30
Anex 1: Gündem	32
Anex 2: Konuşmacıların Biyografik Kesitleri	36
Anex 3: Katılımcıların Listesi	38

ÖNSÖZ

İFES, USAİD'in fonlarıyla ve AGİT'in de işbirliğiyle "Kosovadaki Seçim Süreci: Gelecek Adımlar" adlı seçim-sonrası konferansını sponsor etmiştir. Bu olay Priştine'deki Grand Otel'de 8 ve 10 şubat 2001 tarihinde düzenlenmiştir. Konferansın amacı Kosova seçim sürecinde yer alan yetkilileri bir foruma tabi tutarken aynı zamanda bunların gelişmelerinde haberdar olmak. Katılımcılar arasında, Belediye Seçim Komisyonları (BSK) üyeleri, siyasi parti temsilcileri, bağımsız adaylar, HDÖ (Hükümet Dışı Örgüt) temsilcileriyle birlikte, İnsan Haklarını Koruma Derneği, Kosova Sivil İnisiyatifleri Aksiyonu (KACİ), AGİT ve Avrupa Konseyi temsilcileri bulunuyordu.

İFES tarafından Aralık 2000 tarihinde düzenlenen seçim sonrası bilgileri, anketler şeklinde bağımsız ve parti adaylarına dağılımı, seçim sürecinde yer alan 106 HDÖ ve Belediye Seçim Komisyonu (BSK) üyeleri gözlemlemiştir. Anketler seçim yönetiminin performansını değerlendirmek ve gelecekteki seçimler için seçim yöneticisi eğitimlerine neler gerekeceği belirlenmiştir. Araştırmalar doğruyadı ki Kosova seçim yetkilileri için seçimde güven ve şeffaflık için belirli bir eğitim gereklidir. Anket raporunu İFES web sitesinde bulabilirsiniz: http://www.ifes.org/Pdf/Kosovo_FinalReport.pdf

"Kosova seçimleri resmi görevlileri artan sorumlulukları ve fonksionları için, ve seçim yönetiminin şeffaflığını arttırmak için, özel eğitim gereklidir."

Konferans, BSK üyelerinin anketlerin sonuçlarına dayanarak benzeri görevdeki temsilcilerle temaslarını sağlamıştır. Aynı zamanda, BSK yetkililerine, siyasi parti temsilcilerine ve sivil toplum liderlerine yerel seçimleri süresince karşı karşıya kalınan lojistik ve teknik yetersizliklerin sunulması ve gelecek seçimlerden önce seçim sürecinin gelişimine olanak tanıdı. Bu, seçim idarisinin profesyonel gelişimine ve kurumsallaşmasına götürecek öncelikleri ve somut adımları içinde barındırıyor. Yabancılar tarafından yapılan ekspertiz ve düzenlenen konferans, Kosovalılara seçim-ertesinde kendi perspektiflerini taşıma olasılığını amaçlıyordu ve amacına ulaştı.

Konferans, 2000 Ekim seçimlerinde görevli olan bütün ekipe uluslararası standartları ve seçim yapısının ulusallaştırmasıyla ilgili daha geniş prezentasyon sundu. Daha küçük çalışma grupları konsensüs konularını belirleyerek Kosovadaki seçim yönetiminin geliştirilmesini amaçlamaktaydı.

Konferansta konuşmacı olarak Kosovadaki AGİT Misyonu Şefi Daan Everts, Avrupa Konseyi Gözlemci Misyonu Başkan Yardımcısı ile Merkez ve Doğu Avrupa Seçim Yetkilileri Birliğinden İstvan Zsuffa ve Seçim Yönetimi Asosyasyonu İFES/Moldova fon üyesi Charles Lasham yer aldı. BSK üyelerinin dikkatini Bosna-Hersek seçimleri hakkında konuşan İFES/Bosna-Hersek Temsilcisi/Eğitim Danışmanı Beverly Hagerdon-Thakur ve Bosna-Hersek Seçim Yetkilileri Birliği Sekreteri Emin Novalic'le birlikte seçim uzmanı olan ve Seçim

Geçen oturumlarda, katılanlar dikkatli bir şekilde dinleyerek, aynı zamanda çok soru da sordular

Yönetimi Kurulları - Hüküm Kurumları Rolünde (Electoral Management Bodies as Institutions of Governance) kitabın yazarı Rafael López-Pintor çıktı.

Küçük görüşme gurupları üç günlük konferans boyunca iki kez bir araya geldiler. İlk olarak, Ekim Seçimlerini vurgulayarak, uluslararası ve yerel yönetiminin bu süreçteki rollerini anlattılar. İkinci görüşme boyunca, görüşmeler şu konular hakkında odaklanmıştı: seçimlerde kadınların katılımı, saydamlık, sorumluluk, eşitlik ve dürüstlük. Çalışma gurupları, Ekim seçimleri problemleri ve olası çözümleri teşhisinde çok üreticiydi. Seçmen listelerinin geliştirilmesi, oy kullanım merkezleri sayısının çoğaltılması, oy kullanım merkez komiteleri ve uluslararası gözlemcileri için daha iyi eğitim, çeşitli sorunları ve anlaşmazlıkları ilk önce belediye düzeyinde çözmeleri gibi tavsiyeler alfabetik sıralımıyla konsensüs olarak kapsanmıştır.

Tam gurubun oturum seansında ve çalışma gurupları oturumu boyunca en büyük konsensüs seçimlerin sakin ve katılımcı doğasının olması ve seçim idarisinin kanuni çerçeveye dayalı olması hakkındaydı.

Bu konferans raporu plener ve çalışma guruplarının oturumlarıyla ilgili konsensüslerini, Ekim 2000 seçimleri gözlemlerini, başlıca sunuluşu, birliklerin sunumunu ve gelecekteki üç gün içinde alınacak adımları özetlemektedir.

EKİM 2000 SEÇİMLERİ GÖZLEMLERİ

Konferansın ilk gününde, 2000 Ekim seçim gözlemcilerini yöneten birkaç gurup, bu seçimler hakkındaki gözlem ve sonuçlarını açıkladı. Nelerin iyi gittiği, nelerin daha iyi olmak zorunda olduğunu ve bunları düzeltmek için çeşitli öneriler, bu gözlem içinde yer alıyordu. Bu prezentasyon, konuları hakkında daha aktif katılım ve tartışmaları alevlendirdi.

AGİT

AGİT'ten Jarrett Blanc, seçim gününün sakin ve demokratik oluşuyla oy kullanımına tanılan geniş olanakların altını çizdi. Seçimlerin hedeflerinden birinin, kadınların seçimlere aktif katılımlarını sağlamaktı. Bunlara rağmen, Sn. Blanc gelişmesi gereken, seçim merkezlerindeki kuyruk ve şaşkınlıkları, azınlıkların katılımı ve seçim idarisinin Kosovalılaştırması gibi konularında göz ardına atılmaması gerektiğini savundu. AGİT'in hayal kırıklığına uğradığı nokta, her adaylık listesinin yüzde 30'unu kadınların oluşturması gereği düzenlemesinin var olduğu halinde, yalnızca bu kadınların yüzde 8'inin seçilmesi idi¹.

KACİ

KACİ tarafından, Seçim Şikayetleri ve Temyiz alt-Komitesine'nin (ECAC), çeşitli şikayetlerle başa çıkamaması, seçim monitörleri misyonunun belirsizliği ve seçmen kaydının alfabetik sıraya göre dizilmesi gibi konular hakkında eleştirileri vardı. İlginç gözlemlerden biri, seçim sonuçlarının çok çabuk açıklanmasıyla ilgiliydi. KACİ, seçim sonuçlarının çabuk açıklanması ve geçersiz oy pusulası sayısının düşük olduğu için, bazı insanların seçimler hakkında şüpheli olduklarını belirtti. KACİ müdürü son olarak, bu problemleri çözmek için, seçimlerle ilgilenenlerin devamlı açık oturumlar düzenleyip, konuları tartışma ve karar bulmaları lazım.

İHSD

İnsan Haklarını Savunma Derneğinden İbrahim Makolli, seçim günündeki kendi 540 gözlemcisi hakkında konuştu. Gözlemciler, seçim merkezlerinin geç açılışı, siyasi parti poster ve malzemelerinin yokluğu, seçmen özelliğinin kısıtlılığı, lojistik yetersizlikler, yetersiz eğitilmiş seçim merkezi çalışanları, masa açığının yardımları ve seçmen kayıtlarındaki sorunları dile getirmiştir. Gözlemciler, seçim gününü, kutlayıcı bir atmosferden çok, problemleriyle göz önüne serdi. Bundan başlayarak, İnsan Haklarını Savunma Derneği, gelecek seçimlerin problemlerinden çok kutlayıcı bir atmosferle ortaya çıkması için, katılımcıların o yönde düşünceleri gerektiğini savundu.

CoE

Avrupa Konseyinden Owen Masters, kendi örgütünün 2000 Ekim seçimleri hakkındaki bulguları sundu. Avrupa Konseyine, seçimlerin her etabını izleme yetkisi verilmişti. Onların en büyük amacı, gözleme sürecinin tarafsızlığını ve kredibilitelerini sağlamaktı. Baştan beri, seçimlerin mükümmel olamayacağı belliydi, ancak AGİT'in raporunda belirtilen seçimlerin iki yıldan önce tutulamayacağı düşüncesi ve seçimlerin sonradan yalnız 15 ay sonra

düzenlenmesi büyük başarı olarak yorumlandı. Sn. Masters, Avrupa Konseyinin bazı hayal kırıklıklarına uğradığı noktalarını da açıkladı:

- Ulusal azınlıklar yeterince katılmadılar. Uygun dil ve alfabelerin kullanımına daha çok önem verilmeliydi. Ondan sonra, türklerin, bosnalıların ve goran topluluklarının daha çok katılımı yansıyacaktı;
- Seçmen kayıtları alfabetik sıraya göre dizilmeliydi;
- Seçim merkezleri zamanında açılmamıştı; ve
- Seçim personeline şaşırtmalara neden olan düzenlemelerdeki geç değişiklikler.

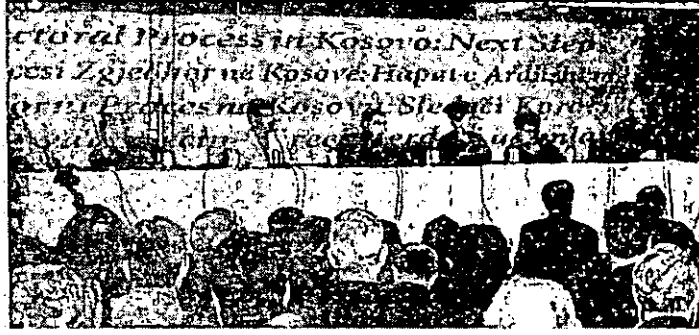
“Kosova, yüksek katılım, sakin ve ağırbaşlı bir şekilde, oylama için sıralarını bekleyen vatandaş kuyrukları, dünyada örnek olmalıdır.”

*Owen Masters,
Avrupa Konseyi*

Herşeye rağmen, Avrupa Konseyi seçimlerde pek çok pozitif noktaya rastladı. Merkez Seçim Komisyonuna (MSK) büyük çabaları için övgüler yağdırdı. Siyasi parti temsilcileri arasında seçim merkezlerindeki işbirliğine dikkat çekildi. Sn. Masters, seçimlerdeki yüksek katılım ve insanların oy kullanmak için büyük bir sakinlikle sıra beklemeleriyle, dünyaya bir model olması gerektiğini belirtti. Genel olarak, seçimler, korku ve şiddetten uzak, sakin bir ortamda serbest ve hür geçti.

SEÇİM SÜRECİNİN GELİŞİMİ: KONSENSÜS NOKTALARI

Çalışma gurubu tartışmaları ve genel seanslarına dayanarak, konferansın sonuçları dört temel noktaya yönlendi: Seçim İdarisi, Seçim İdarisi için Kosovalı Kapasitenin Kurumsallaştırılması, Katılım ve Medyanın Etkisi. Bu bölüm, 2000 Ekim seçimleri hakkında varılan konsensüs ve Kosova Seçim İdarisinin geleceği hakkındaki düşüncelere yer veriyor.

Her çalışan gruptan temsilciler, kendi sonuçlarını, oturumlar sırasında sundular

Seçim İdarisi

Seçim idarisinin en zayıf olduğu nokta ve eleştirilerin odaklandığı nokta, 2000 Ekim yerel seçimleri oy kullanım merkezleri operasyonlarının verimsizliği yönündeydi.

- Konferansta yer alanlar, oy kullanım merkezlerinde yüksek seçmen sayısından kaynaklanan tıkanıklık ve karmaşanın seçimlerin en ciddi problemi olduğunda hemfikirler. Bu problemin daha çok kentlerde ortaya çıktığını, ancak kırsal kesimlerde de var olduğunu belirttiler. Çoğu katılımcı oy kullanım merkezi sayısının yükseltilerek bu sorunun çözüleceği düşüncesine sahiptiler. Bazı kentlerde 13,000 kişinin oy kullanma zorunda kaldığı bazı "Mega" tabir edilen, oy kullanım merkezlerini örnek olarak sundular.

Bu karmaşa, oy kullanım merkezlerinde yetersiz organizasyonda bağlanabilir. Merkez personelinin merkezlerdeki organizasyon eksikliği gözle görülür bir gerçektir. Bunun açık bir örneği, pek çok sayıdaki merkezde, personelin ve donanımın öngörülen saate merkezde bulunmamasıydı. Bundan yola çıkarak, pek çok oy kullanım merkezi geç açıldı. Daha geniş ve büyük oy kullanım merkezlerinde binanın uygunluğu ele alınmamıştı. Çok büyük sayıda seçmeni olan merkezlerde yalnız bir giriş ve bir çıkış vardı. Çok kez insanlar dar geçitlerden ve sıralardan geçerek kendi oy kullanacağı merkeze zorlukla ulaşıyorlardı. Katılımcılar oy kullanım merkezlerinin planlanması ve organizasyonunda Belediye Seçim Komisyonları üyelerinin daha yakından ilgilenmesi gerektiğini savundular. Çok katılımcı, okulların seçim merkezi olarak kullanıldığı zaman, okul müdürü ve personelinde seçim organizasyonu ile daha yakın ilgide bulunmalarını önerdi.

- Katılımcılar, oy kullanım merkezlerindeki kuyrukların oluşumuna neden olan en ciddi problemin, oy kullanım merkezi komitesi üyelerinin seçmen kayıtlarından seçmenleri teşhis etme zorluğundan kaynaklandığını savundu. Seçmen kaydının alfabetik sıraya göre dizilimi, bu soruna çare olacak en etkili çözüm olarak gözetildi. Aynı zamanda kayıt numaralarının kompleksliği bu problemin büyümesinde yardımcı oldu. Ayrıca oy kullanım merkezini belirtmek için kullanılan kayıt

numaralarının, insanlara seçim merkezleri içinde oy kullanacağı kutuyu bulmasında zorluk yarattı.

- Kimlik belgelerinin eksikliği, kuyrukları ve karmaşayı etkileyen bir önemli faktördü. Katılımcıların ortak noktada bulunduğu bir husus'ta, kimlik belgelerinin gelecek seçimler öncesi en kısa sürede dağıtılmasıydı. Bu, seçim merkezlerindeki teşhis sürecini kolaylaştıracaktı.
- Aynı zamanda, oy kullanım merkezlerinin organizasyon düzeyini geliştirecek ve geç açılmaları önleyecek faktörün, seçim personelinin daha iyi eğitilmesinden geçtiği düşüncesi savunuldu. Bunun sonucunda, karmaşa azalacaktı. Konsensüse varılan nokta, eğitimin, seçim organizasyonunun her düzeyinde geliştirilmesi yönündeydi. Uluslararası seçim gözlemcileri ve seçim merkezi komitelerinin hazırlık düzeyiyle ilgili bazı şikayetleri vardı. Bazı durumlarda, oy kullanım merkezi yönetiminde uygulanan prosedür, kural ve düzenlemelerinin yetersiz bilgidan dolayı kullanılmadığı ya da sadık kalınmadığı yönündeydi. Seçimlerin gelişimi için daha geniş ve eksiksiz simülasyonlara gerek duyulduğu, bir diğer düşünceydi.
- Seçim personeli için yeni kabul edilen prosedür ve ölçütler, çeşitli personel grupların eğitimine bağlıydı. Bazı katılımcılar belli ölçütlerin konulmasından yanaydılar, örneğin seçimlere katılabilecek minimum eğitim düzeyine sahip olmaları.
- Çoğu katılımcı oy kullanım merkezlerindeki geciktirmeleri kompleks seçim prosedürü oy kullanım pusulalarına bağladılar. Genel anlaşma, seçim idaricilerinin her seçmenin kolayca anlayabileceği basit oy kullanım pusulalarını ve basit bir seçim prosedürünün uygulanması hakkındaydı. Her nasılsa, bu konu hakkında, bütün katılımcıların onayı alınamadı. Bazı katılımcılar, çoğu seçmenin oy pusulalarıyla bir problemi olmadığını savundular.

IFES inceleme Koordinatörü Hermann Thiel, çalışma gruplarını, eşitlik ilkesine dayanarak uyumlaştırdı, kı kayıt işlemlerinin değişik dönemlerine odaklanarak (özel istekler, Kosova dışında, azınlıklar, gençlik) yardımcı oylama vakalarında

Anlaşmazlıklar durumunda, resmi personelden yardım talebi, iyi sonuç verdiği savunuldu.

- Katılımcılar yalnız Seçim Günüyle ilgili idare problemlerine değinmediler. Bazı katılımcılar, Seçim Şikayetleri ve Temyiz alt-Komitesine (ECAC) yapılan şikayetlere ne olduğu hakkında emin olmadıklarını belirttiler. Bunda yola çıkarak, bazı katılımcılar ECAC tarafından verilen kararlar, şikayette bulunanlar mı yoksa şikayete uğrayanlara karşı mı dürüst olduğu hakkındaydı.

Gelecek seçimlerin önceki ölçüleride ele alındı. Özellikle siyasi parti temsilcileri, gelen seçimler öncesinde, kanuni çerçevenin şart olduğunu öne sürdüler. Adayların ve seçmenlerin ne tür bir kurul seçtikleri ve ne sorumlulukla yükleneceğini bilmeleri lazım.

Genel olarak seçim idarisi hakkında varılan kararlar ve ya sonuçlar, geçmiş seçimlerdeki yetersizliklere daha çok önem verdi. Buna göre, katılımcılar gereken dersleri çıkarıp, geliştirilmesi gereken noktaları bulup, olası çözümleri sundular. Konsesüse varılan noktalar gelecek seçimler için, gelişme planının temeli olabilir.

Seçim İdarisi İçin Kosova Kapasitesinin Kurumsallaştırılması

- Katılımcıların en çok değindiği ve tekrarladığı nokta, onların seçim idarisindeki rolü hakkındaki meraklarıydı. Genel şikayet, onların seçim sürecindeki rol ve fonksiyonlarının kesin bir biçimde belirlenmemesiydi. Bu, seçim gözlemcileri, BSK üyeleri ve oy kullanım merkezi komiteleri üyelerini içine alıyordu. Bunun kesinleşmesi acil bir usustur. Seçim gözlemcileri yalnız gözlemcilerin rolünün belirlenmesi değil, bütün diğer guruplarında rollerinin belirlenmesinin şart olduğunu koştular. Uluslararası Seçim Gözlemcilerinin ve oy kullanım merkezi komite üyelerinin

rollerinin geçici olması gerekiyor. BSK üyeleri kendilerinin ve oy kullanım merkez üyelerinin görev tayinleri kendileri tarafından yapılmasını doğru olduğuna düşüncesini savundular. Bu süreç, AGİT Seçim Yetkilileri gibi, uluslararası toplum temsilcilerininide içine katmalı.

Bu çalışma gurupları Seçim Şikayetleri ve Başvurma Alt – Komisyonları idare kodlarına ve bütünlüğüne odaklanmıştı

- Katılımcılar, seçim idarisinin Kosovalılara devretme zamanının geldiğini işaretlediler. Bu transferin her düzeyde olması gerektiğini ve BSK'nın kendi sorumluluğu alanı içinde karar-alma yetkinliğinin artırılmasına dair düşünceler sundular. Genel olarak biliniyor ki BSK üyeleri oy kullanım merkezlerinin belirlenmesi ve organizasyonu, oy kullanım merkezi ve seçmen kaydının merkezden koparma stratejileri, oy kullanım merkezi komitesi üyelerinin alınması, seçilmesi ve eğitilmesi, seçimlerin tarafsızlığı hakkında toplumu bilgilendirme ve seçmen eğitimi konularıyla yakından ilgilenmektedirler.
- Bu transferin anlamlı ve başarılı olması için, yerel seçim idarisi için yeterli kapasite yapısının bulunması lazım. Katılımcılar, Kosova Seçim İdarisinin önemli rolü üstlenecek yeteneğe sahip olmasına rağmen,

uluslararası standartlara uygun görevlerini uygulayacağı profesyonel gelişim programına ihtiyacı olduğuna katıldılar. Bu kapasiteye yardım amacıyla, belirli ihtiyaçlar belirlendi.

Bu tür bir eğitimle yerel seçim yöneticileri için neutral ve siyasi bağımsızlıkların ölçmelerinde yardımcı olur. Bağımsız bir seçim yönetimi kurulu olmadan, Kosovadaki seçim süreci hiçbir zaman tamamen hür ve dürüst olamayacak. Yerel seçim idaricilerinin bağımsızlığını koruyacak ve etkili bir şekilde operasyonlarını yerine getirecek koşullarında yaratılması, katılımcıların anlayışa vardıkları bir diğer ortak noktaydı. Bunun sağlanması için, gelecek seçimlerden önce, kabul edilmesi gereken kanuni çerçeve içinde bağımsızlıklarının korunması lazım. Çeşitli siyasi güçlerin etkisi altında kalmamaları için, yerel seçim idaricilerine yeteri yapısal ve lojistik desteğin verilmesi şarttır.

Katılım

Daha yukarıda belirtildiği gibi, seçimlerin en parlak noktası, seçimlerin sakin bir atmosferde geçmesi ve katılımın yüksek düzeyde olduğu yönündeydi.

- Her nasılsa, belirli potansyel seçmen gurupların sistematik bir şekilde seçimler dışında kalması, sıkıntı yaratan bir noktaydı. Seçim organizatörlerinin kırsal bölge seçmenleri, gençlik, okuma yazma bilmeyen, kadın ve çeşitli etnik gurup topluluklarının, seçimlere dahil etmek için daha çok çalışmaları gerektiği belirtildi.
- Bir çok katılımcı, başarılı kadın adayların yeterince var olmadıklarını belirtti. Her siyasi partinin adaylık listesinin yüzde 30'nu kadınların oluşturması gerekliliği düzenlemesine rağmen, seçilen adayların yalnız yüzde 8'i kadındı. Bazı katılımcılar seçim sisteminin değişikliğini vurgularken, seçmen eğitiminin bireysel seçmenlere ne kadar yardımcı olduğu

Seçilecek kurullardaki kadın sayısının yükseltilmesine rağmen, aynı zamanda seçim yönetimi yapılarında da yer alacak kadın yüzdesinin yükseltilmesi dikkate alınmalıdır. BSK'ları ve oy kullanım merkez komitelerinde kadınlar için belli kontenjanın yaratılması gündeme katıldı.

Katılımcılar, seçim yapısındaki kadınların azlığını, kadınlara toplum tarafından yapılan önyargılardan kaynaklandığını savundular. Ayrıca, medyanında kadın adaylarına yeterince önem vermediği belirtildi. Diğer bir gurup katılımcı, kendi siyasi parti içinde kadınlara karşı olan önyargılardan bahsetti. Kadın adaylardan erkek adaylarına nazaran daha katı ölçütler beklenmekte.

Seçim sürecindeki kadın katılım artışını yapmak için potansyel kadın adaylarının teşhis ve eğitilmesi, kadın adaylarına pratik lojistik ve finansal desteği sağlayacak programlar ve seçilen kadın adaylara devamlı desteğin sürmesi gibi belirli tavsiyelerde bulunuldu. Seçim sürecindeki kadın katılımını geliştirecek yönde çeşitli sivil eğitim programların düzenlenmesinde önerildi.

Medya

- Bir gurubun seçim sürecinde marjinalize olması, medyaya eşitsiz ulaşımdan kaynaklandı. Bu gibi şikayetler özellikle küçük siyasi parti temsilcilerinden geldi. Kadın adaylarda, bu medyadaki eşitsiz ulaşımın kurbanıydılar. Bu küçük partilerden aday olan kadınlar, eğer bu partilere medyadan küçükta olsa bir ilgi gelmiş ise de, kadın adayların erkek adaylara nazaran yeteri ilgiyi alamadığı konusunda, katılımcılar hemfikirdi. Seçim idaricileri ve diğer katılımcılar, bütün vatandaşların eşit olarak seçimlere katılma olanağını sağlamak için bütün önlemleri almak zorundadır.

KONUŞMACI SUNUMLARI

Charles Lasham, İFES/Moldavya Proje Yönetmeni Uluslararası Seçim İdarisi Standartları

Charles Lasham'ın prezentasyonu uluslararası standartlarına dayanacak seçim organizasyonuna odaklanmıştı. Sn. Lasham sürecin hür ve dürüstlüğü için bütün katılımcıların dürüstlüğe ve saydamlığa saygılı olmalarının altını çizdi.

Seçimlerin dayandığı uluslararası standartların temeli 1948 yılında Genel İnsan Hakları Bildirisiyle atıldı. Sn. Lasham, bildiriden şu notları aktardı:

- Herkesin, kendi ülkesi hükümetinde direk ya da hürce seçeceği temsilcileri aracılığıyla yer alma hakkı vardır.
- Herkesin kendi ülkesinde kamu hizmetine eşit ulaşım hakkı vardır.
- Ulusun hazmi, hükümet otoritesinin temeli olmalı; bu hazim çeşitli şekilde eşit oy kullanmayı sağlayacak periyodik ve gerçek seçimler aracılığıyla ifade edilmeli.

"Her Devlet, genel ve eşitlik ilkelerine dayanarak sıralı bir zaman içinde düzenlenen özgür ve dürüst seçimlerde vatandaşların gizli oy hakkından çıkan, ve onların iradesini yansıtan hükümete sahip olmalıdır."

Charles Lasham

Prezentasyonunda, Sn. Lasham, seçimlerin temel hedefini açıkladı: "Her devletin, periyodik intervallerde yapılan ve genel ile geniş katılımı sağlayan gerçek hür ve dürüst seçimlerden, oylarını kullanıp ve onların aracılığıyla hazmini ifade eden insanlar tarafından seçilen hükümeti olmalı."

Bu hedef akılda tutularak, Lasham, uluslararası seçim idarisi standartları hakkındaki konuşmasını yedi ayrı bölüme ayırdı:

- **Kanun ve seçim sürecinin idarisi.** Bütün devletler belirli toplum için uygun seçim sistemini seçmekle yükümlüdürler. Karar alma aşamasında, çeşitli sistemlerin çeşitli sonuçlara götürebileceği göz önüne alınıp, oyların eşit ağırlığını ve rolünü koruması dikkate alınmalı.
- **Seçmen hakları ve seçmen kayıtları.** Kamuya açık ve saydam seçmen listesi, seçmen haklarının korunduğuna dair bir göstergedir. Seçmen kayıtlarının doğruluğunu ve tazeliğini tutmak için devamlı güncelleştirmek şarttır. Bütün seçmenlerin listede olduğunu ve çeşitli yolsuzlukları önlemek için, kamuoyuna ve siyasi partilere bu listeye ulaşma olanağı tanınmalıdır.
- **Sivil eğitim ve seçmen bilgilendirmesi.** Büyüklerin, demokratik değerleri hakkında eğitilmesi, seçimlerin önemliliği ve seçim sonuçlarının demokratik sürecine etkisi, yalnız hükümetin sorumluluğu değil; aynı zamanda, gerektiğinde, siyasi partilerin, hükümet-dışı örgütlerin ve uluslararası toplumunda sorumluluğu olması lazım.

- **Oy kullanımı, gözlem ve sonuçların derlenmesi.** Bütün seçmenlerin oylarını kullanmaları için seçim sürecinin iyi organize edilmesi gerek. Oy kullanımı, gizliliği ve seçmenlerin bir kez oy kullanma fırsatının tanınması, seçim dolandırıcılığını minimuma indirecek unsurlardır. Oy kullanımı ve sayımı, bütün seçim süresince gözleme açık olmalı.
- **Adayların, siyasi partilerin ve seçim kampanyasının hakları.** Seçimlere katılmak için, bütün adaylar ve partiler, seçim katılım listesine kayıtlanmalı. Kampanyanın hürlüğü için, bütün adaylara hareket serbestliği, toplantı, işbirliği ve ifade özgürlüğü gibi unsurlara eşit olarak olanak tanınmalı. Kampanyaların finansmanı amacıyla yasal değişiklikler eşit olarak tüm katılanlara düzenlenmelidir.
- **Medyaya ulaşım ve yer alma.** En klasik şikayetlerden biri, medyanın belirli partiyi favorize ettiği yönündeydi. Bu davalar, medyanın hükümet kontrolü altında olduğu ülkelerde gözetlenir. Seçim Kodu bütün adaylara ve partilere eşit davranılacağı medyaya ulaşım ve yer alma düzenlemesini sağlamalı.
- **Şikayetlerin ve anlaşmazlıkların sonuçlanması.** Her partinin, seçim sürecinin her aşamasında, şikayetlerini sunma olanağı mümkün kılınmalı. Şikayetleri ve anlaşmazlıkları karara bağlayan sistem, bunları çabuk ve etkili çözecek hızlılığa sahip olmalı.

Eğer bu standartlar yakalanırsa, uluslararası toplum ve vatandaşları, seçimleri başarılı olarak değerlendirecek. Eğer yakalanamazsa, seçim sonuçları şüphe altında kalacak ve yolsuzluk iddiaları ortaya atılacak. Bu, stabil olmayan devletler için büyük bir sorun olabilir.

Raphael López-Pintor, Madrid Autonoma Üniversitesi Sosyoloji ve Siyasi Bilgiler Bölümü Müdürü

Profesör Raphael López-Pintor iki ayrı konu prezente etti. İlkinde, Mukayeseli Seçim Sistemleri ve onların İdarisi, ikincisinde ise, Uluslararası Seçim Desteği ve Seçim İdarisinde Yerel Kapasite Yapısı hakkındaydı.

İlk sunum : **Seçim Sistemleri Mukayesesi ve İdarileri**

İlk prezentasyonunda, Profesör López-Pintor seçim sistemlerinin bir karşılaştırmasını ve onların idarilerini ele aldı. Prezentasyonuna, çeşitli seçim sistemlerini inceleyerek, onları karşılaştırma perspektifinden baktı. Hangi sistemin kullanılacağı kararını, hem parti sistemine, hem onların sistemdeki temsil edilme oranına etkisinin olacağına ağırlık verdi. Hangi sistem kullanılacak kararı verildiğinde, bazı temel alınacak faktörleri şöyle sıraladı: seçim formülü (orantılı temsil edilme, çoğunluk kuralı ya da karışık sistem); bölge büyüklüğü (tek ulusal bölge, bir çok bölge bir arada ya da tek üye veya bir çok üye bölgesi); ölçüte dayalı temsil edilme (bir kurula seçilmek için istenilen minimum yüzde ölçütü) ve oy pusulası tipi (kapalı ve ya açık liste, zırcıklı liste).

Bundan sonra, bu tür seçim formüllerinin bütün dünyada kullanıldığını vurguladı. Orantılı temsil edilme durumunda, sandalyeler partilerin seçim yüzdelere göre orantılı olarak dağılır. Bu tür bir formül, en çok Kıtasal Avrupa, Latin Amerika, Batı ve Güney Afrikada kullanılır. Çoğunluk kuralı uygulandığı zaman, en çok oy toplayan parti ve ya aday, sandalye ve ya sandalyeleri "birinci olan atanır" ya da "kazanan herşeyi alır" kurallarıyla seçilirler. Bu formül, Büyük Britanya, ABD, Kanada, Afrikada bir çok eski İngiliz kolonisinde, Hindistan, Pakistan ve Yemende uygulanmakta. Karışık sistemde ise, sandalyelerin bir bölümü orantılı temsil edilme, diğer bir bölümü ise çoğunluk kuralıyla seçilir. Bu formül, önce Yeni Zelanda, ikinci Dünya Savaşı sonrası Almanya, daha sonra İtalya ile Meksika, Gvatemala ve Bolivya'yı içine alan bazı Latin Amerika ülkelerinde uygulanmakta.

Profesör Rafael Lopez - Pintor, seçim sistemi ve katılanların yönetim kurulları hakkında değerli bilgilere sahipti

Bu bölümden sonra, Profesör López-Pintor seçilecek yasal meclise göre seçim sisteminin uygulanmasına yer verdi. Burada, Rambouillet anlaşmasına göre, süreci aktardı. Anlaşmaya göre, 120 kişilik meclis, 80 direkt seçilmiş temsilci ve vasıflı etnik topluluklarından seçilecek 40 temsilciden oluşacaktı (yüzde 0.5 ile yüzde 5 arasındaki toplulukların 10 ile 40 arasında temsilcisi olacaktı. Yüzde 5'ten fazla topluluklar diğer 30 koltuğu eşit şekilde ayıracaktılar. Arnavut ve Sırp toplulukları bu yüzde 5'i geçecek topluluklar içinde bulunacaktı). Bu noktaları göz önüne alarak, Kosova tek bir bölge gibi, uygulanacağı orantılı temsil edilme sisteminin avantajlarından bahsetti.

- Multi-etnik doğasının tanınması;

- Bütün eyaletin tek bir birim olarak görülmesi ve sınırların çizilme ihtiyacını ortadan kaldırılması;
- Geçen yerel seçimlerinde uygulanan temel seçim formülüne sadık kalınması; ve
- Çeşitli etnik topluluklarına ya da kadınlara belirli sandalye sayısı ayarlamak ve onlara karşı iyi niyette bulunulması.

Ayrıcalıklı parti listesi pusulaları, yerel seçimler sonrasında kullanılabilir. Burada iki bölüme ayrılmış tek pusula (biri 80 sandalyelik, diğeri 48 sandalyelik için) ya da iki ayrı pusula kullanılabilir (iki gurup için birer pusula).

Belirli yüzdede kadınlara yer vermek, kadınların temsil edilme hakkını sağlayabilir. Geçmiş yerel seçimlerindeki tecrübe, kadınların listelerin başlarına yakın yer almalarına rağmen, ayrıcalıklı oy sistemi onları kazanamayacak duruma getirdi. Bu durum, örneğin başlangıç yüzdesini ayrıcalıklı oy sistemine sokarak, önlenebilir. Bu, adaylık listesinin başına ulaşmak için belirli yüzdede, oy toplamının gerektiği anlamına geliyor. (Örneğin, belirli bir aday, partinin yüzde 10 oylarını kazanıp, o şekilde diğer adayların önüne geçebilir.)

Seçim sistemleri hakkındaki sunumunu yaptıktan sonra, López-Pintor seçim sürecini yönetmek hüküm kurulları olan seçim idarilerine yönlendi. Kendi kitabı olan *Seçim Yönetimi Kurulları - Hüküm Kurumları Rölünde (Electoral Management Bodies as Institutions of Governance)* kitabında yer alan araştırmalarında, dünyada çeşitli seçim yönetimi modelinin olduğunu anlattı: seçimlerin yalnızca icra bölümleri tarafından yönetildiği, seçimlerin gözlemci kurul altında icracılar tarafından yönetildiği ve seçimlerin tamamen bağımsız seçim komisyonu tarafından yönetildiği en sık rastlanan modellerdi.

Araştırmalar, dünya üzerinde en çok kullanılan modelin bağımsız ve kalıcı profesyonel seçim komisyonları olduğunu gösteriyordu. Bu kalıcı kurulların, özel amaçlı kurulan ve normalde yalnız geçici personelden oluşan seçim yönetimi kurullarından daha az maliyetli oldukları ortaya çıktı. 27 en demokratik ülkeden, yalnızca yedisi ve bunların tamamı KuzeyBatı Avrupada, icracılar tarafından yönetilen seçim yönetimi kurulları bulunduruyor. Demokrasinin geç geldiği ya da demokrasi sürecine geçişte olan ülkelerde, seçimleri çok nadiren icracılar yönetir:

Seçim idarisi sisteminin kararı, çeşitli faktörlerin birleşiminden kaynaklanan fonksiyonelliği sağlaması lazım:

- Toplumun siyasi geçmişi ve kültürü;
- Daha acele siyasi bağlamı (örneğin, sorunları çözecek ve barışı sağlayacak yönetim ile seçim çıkışı);
- Teknik ve yönetsel hususları hakkındaki önemliliği.

İkinci sunum : Uluslararası Seçim Desteği ve Seçim İdarisinde Yerel Kapasitesinin Yapılandırılması

Profesör López-Pintor'un ikinci prezentasyonu seçim idarisiyle ilgiliydi ve özellikle uluslararası seçim desteği ve seçim idarisinde yerel kapasitenin yapılandırılmasına odaklandı.

Bu konunun prezentasyonu sürece, Profesör López-Pintor yerel seçim kapasitesinin ve seçim idarisi yetkinliğinin yerel idaricilere aktarılmasının başarısını etkileyecek belirli teknik, finansal ve siyasi faktörlerinin var olduğun altının çizdi.

Konuşmasında, seçim idarisinin devamlılığını sağlamak, seçim idari kurullarının devamlı ayakta tutulması için karşılaşılan çeşitli zorluklar, ve sağlam seçim idarisi kurulunu ayakta tutunmasına yardımcı olacak uluslararası destek konularına odaklandı.

Seçim idarisi kurullarının başarılı olmaları için, seçim yöneticilerinin kompleks seçim süreciyle başa çıkacak ihtiyaç duyulan teknik yeteneğe sahip olmaları

“Seçim yönetim kurullarının ayakta kalmaları için önemli etki, siyasi faktörlerdir. Siyasi durumun, yüksek derecede çatışma, şiddet ve toplum içinde güvensizlik ortaya çıkmışsa, güvenilir seçimlerin sağlanması zor olmaktadır.”

lazım. Buna ek, belirli toplum kesimi, seçim sistemine finansal olarak destek olması lazım. Çoğu yeni demokratikleşmiş ülkeler, seçim yetkililerinin çok mu ödenildiği ve/ya da çok pahalı olan seçim sistemini mi uyguladıkları yanlışlarına düşüyor. Seçim idari kurullarının devamlılığını etkileyen en önemli faktör, siyasi etkenlerin olduğu gözüküyor. Eğer siyasi durum yüksek derecede çatışma, şiddet ve güvensizlik içeriyorsa, sağlıklı seçim düzenlemek imkansız hale geliyor.

Teknik düzeyde, Profesör López-Pintor, seçim yönetimi kurullarının profesyonelleştirilmesinin çok önemli olduğunu belirtti. Araştırmalarına dayanarak, birey idari tecrübesinin devamlılığını sağladığı için, kalıcı ve profesyonel kurulların diğer sistemlere ve geçici yönetim kurullarına karşı daha etkili oldukları ortaya çıktı. Etkinliğin artmasıyla, seçim yönetimi yapısında daha az maaliyetli oluyor ve bütün seçim sürecinin finansal olarak uygunluğunu geliştiriyor. Siyasi düzeyde, toplumda güven ve istikrarı sağlamak, kritik önemi taşımakta. Güvenin ve istikrarın olmadığı zaman, seçimlerin hür ve dürüstlüğünü sağlamak için daha geniş güvenlik önlemlerin alınması gerek. Bu seçimlerin pahalılığını arttırıyor.

Uluslararası topluluk teknik ve finansal destekte bulunabilir. Seçim uzmanları seçim sürecinin değişik etaplarında öneri verebilir ve yerel idaricilere eğitim programları sunabilir. Uluslararası topluluk seçimlerin yapılması için finansal ve lojistik yardımda bulunabilir. Siyasi anlamda, istenilen güven ve istikrar düzeyine erişmek için, uluslararası toplum çok taraflı ve iki taraflı barış tutumunu ve gözlemci misyonunu devamlı olarak görevlendiriyor. Uluslararası toplumun süreçte dahiliyeti ne kadar çok olursa, seçim maaliyeti o kadar yüksek olur. Büyük sorunlardan biri, uluslararası desteğin ne kadar süre devam edeceği hakkındadır, çünkü devamlı yardım mümkün değildir.

Seçim yetkinliğinin yerel seçim idaricilere aktarım sürecini açıklarken, Profesör López-Pintor, birkaç örneğin diğer toplumlardan öğrenebileceğini belirtti. Bu alınacak dersleri şöyle açıkladı:

- Seçim komisyonlarının demokratik hükümeti ayakta tutabilmesi için, sıradan bir kanunla düzenlenmektense, Anayasa içindeki yasalarla korunması daha sağlıklıdır;
- Seçim kurullarının statü ve kompozisyonlarında içeren seçim yasaının hazırlanmasında siyasi partilerin yer alması halinde, daha geniş kapsamlı ve etkin kabule rastlama olasılığı yükselebilir;
- Seçim otoriteleri parti-temelli olması halindedey tarafsız ve bağımsız olabilir. Geniş kabule ve bağımsızlığa dayalı kurul olmadığında, çok partili oluşum dengeli yaklaşımı sağlayabilir. Kurulların, hakim, siyasi parti temsilcileri ve saygın kişiliklerden oluşan karışımı, İçişleri Bakanlığı tarafından yönetilen yeni demokrasilerdeki seçim komisyonları ve gözlemci kurullarında rastlanabilir;
- Demokratikleşmenin ilk adımlarında, seçim kurullarının liderlik vasfı çok önemlidir;
- Çok üyeli komisyonlar, az üyeli olanlara karşı daha çok maliyetli ve etkisizdirler;
- Çok partili seçimlerden kaynaklanan tecrübe, ne kadar az maliyetli seçim idarisinin kurulmasını şart koşuyor; kalıcı seçim idarilerinin var olması, geçmiş seçim yönetimi tecrübelerinin gösterdiği en büyük derslerden biridir;
- Özellikle yeni gelişen demokrasilerde, kalıcı seçim idari kurulunun iki seçim arasındaki dönemde rolü hakkında sorular yöneltilir. Bu dönemde, kurulların seçmen kaydının, bakımı ve geliştirilmesi ile olası yerel seçimlerin düzenlenmesi, yapacağı görevler olabilir. Seçmen ve sivil eğitim programlarının ve parti kadrolarının eğitimide bunların içine sokulabilir;
- Seçim idarisinin iş-veren program gibi görülmemesi olayı çok önemlidir. Sistem, ayakta tutma vizyonunu takip edecek ve ulusal hükümetten kaynaklı sınırlı finansal kapasiteye sahip olmalı;
- Siyasi güvensizlik çok pahalıya mal olur. Seçimlerdeki adaylar arasındaki güvensizliğin yüksekliği, sivililer arasında ziddiyet ve seçim sisteminin maliyetini yükseltir. Bu olaylar, paralel seçim ve gözlem kurulları, yüksek kalite pusula malzemeleri, partilere finansal teşvikleri ve pahalı uluslararası gözlem misyonları gibi pahalı önlemleri gerektirir. Bağımsız kalıcı komisyonlar için harcanacak çaba, partiler arasındaki güvensizlikle birlikte, saydığımız diğer pahalı masrafları da önleyecektir.

Beverly Hagerdon-Thakur, Temsilci/Eğitim Danışmanı, İFES/Bosna-Hersek (AEOBiH)

Bosna-Hersek'teki Seçim İdarisinin Ulusallaştırma Süreci

Beverly Hagerdon-Thakur, kurulmasından beri içinde yer aldığı, AEOBiH'ten bazı tecrübelerini aktardı. Bosna-Hersek'teki bu kurumun seçim sürecini ulusallaştırma yönünde yaptığı çalışma hakkında bilgi verdi.

Bayan Hagerdon-Thakur seçim yetkinliğinin, uluslararası toplumdan yerel seçim idaricilerine aktarım süreci içinde, aktif olarak yer almıştı. İlk önce, uzun vade Bosna-Hersek seçim profesyonellerini yetiştirmek amacını taşıyan, AGİT Seçim Bölümü ulusal yapı-egitim programında görev yaptı.

Ulusallaştırma sürecinin ilk belgin projesi, 1999 yılı Aralık ayında yapılan beş-günlük Yerel Seçim Komisyonu kongresiydi. Bu, ülke bütündeki bütün yerel seçim komisyonları üyelerinin bir araya getirildiği ilk kongreydi. Beş-günlük konferans, geçen seçimlerde ortaya çıkan, seçmen kayıtlarından merhumların çıkarılması, seçmen kayıtlarından iki kez yazılan isimlerin çıkarılması, kayıtların 18 yaş üstü gençlerin dahil edilmesi ve kayıt kitaplarının kaybolduğu ve ya tahrip olduğu beldelerde insanların kayıtların yapılması gibi teknik sorunlara olası çözümler hakkında görüşüp çare bulmak için küçük gruplar halinde tartışma fırsatı tanıdı.

Kayıt ve seçimlerle ilgili konuşulan konular dışında, konferans Bosna-Hersek'teki seçim yetkilileri Eylül 1999 AEOBiH'in (Bosna-Hersek Seçim Yetkilileri Birliği) kurulmasına yardımcı olmuştur. Bu Birliğin kurulması yönünde, 1999 yılı boyunca AGİT tarafından birkaç profesyonelliği geliştirme aktivitesi ve belediye seçim komisyonları için üye derlenmesi ve seçimleri yapıldı.

Bu ulusallaştırma sürecinin ilk etaplarından çıkarılacak sonucun, personelle ilgili inisiyatiflerinin iki yıl sonrasında ilk günlere nazaran çok değiştiğidir. Belirleyecek olursak, bu dönemde Belediye Seçim Komisyonlarının (BSK) oluşumları çok sıkça değişti ve ilerde kanunun değişikliğe uğraması, bu oluşumun yeniden değişeceği anlamına geliyor. Bunun sonucunda, pek çok eğitilen birey, artık komisyonların bir parçası değil. Bayan Hagerdon-Thakur, sarf edilen kaynakların maksimum etkinlik için çok güçlü uzun-vadeli personel planlamasının gerekliliği altını çizdi.

1999 yılı sonunda, AGİT, ulusal yapı eğitim programının finansmanını kestirdi ve İFES, USAİD'in aracılığıyla, AEOBiH'in, oy kullanım merkezi komitelerinin eğitimi, seçmen bilgilendirme aktivitelerini, anlaşmazlıkları çözme eğitimi ve diğer ülkelerde seçim gözlemi yapma görevlerini de içine alan, çeşitli aktiviteleri finanse etme görevini aldı. İFES'in işi ele almasıyla, uzun-vade seçim yetkilileri yetiştirme politikasında uygulanması mümkün oldu, çünkü AGİT'in zamanında uzun-vade seçim yetkililerini yetiştirmekten çok, seçimlerin düzenlenmesi daha önemliydi.

1999 Kasım Genel Seçimleri sonrasında, Bosna-Hersek seçimleriyle ilgilenenlerin bütün dikkati, seçim sorumluluğunun uluslararası organlardan yerel Bosnalı yetkililere devredileceği hususuna yönelmişti. İkinci Yıllık AEOBiH

Konferansı, Bosna-Hersekteki seçim sürecini ulusallaştırma yönüne ithaf edilmişti.

Yıllık AEOBiH Konferansında, Profesör López-Pintor seçim sürecinin ulusallaştırması hakkında bir prezentasyon sundu. Uluslararası toplumun direk ve tümüyle seçimlerin kontrolcüsü olduğu ülkelerde delil ve örnek eksikliğinden dolayı, bu geçiş dönem sürecinin ülkeler arasında bir karşılaştırma yapılamamaktadır. Profesör López-Pintor, bu örneklerle Kampuçya, Bosna-Hersek, Doğu Slavonya ve Kosovada rastlanmakta olduğunu gösterdi. Thakur'un prezentasyonu bu konular hakkında ciddi ve düşünülmesi gereken, seçmen kayıtları için kimlik teşhis problemleri ya da uluslararası toplumun çekilmesinden sonra, seçim sürecini yönetecek uzun-vadeli personelin teşhisi ve belirlenmesindeki yetersizlik gibi bazı tehditlerin ortaya çıktığını gösterdi. Bunlar yine ülkeler arasında kıyaslanacak problemler olduğunu söyledi.

Bayan Hagerdon-Thakur bazı problemlerin üzerinde durdu ve onları Bosna-Hersek örneklemeleriyle açıkladı:

Sorumluluk ve Yetkinlik Transferi

Kurumsal yapının uygulaması, tartışılması ve kararları hakkında ciddi yaklaşımın olması tavsiye edilir. Bütün siyasi faktörler, bu sürecin içinde yer almalıdırlar. Transfer sürecinin içine alacağı konular

- AGİT Seçim Bölümü personeli sayısının azalması
- yerel kurumlara aktarılacak bilgilerin ve kaynakların teşhisi
- yerel idarinin devamlılığını sağlayacak seçim prosedürlerinin basitleştirilmesi ve
- kabulü edilen yeni Seçim Kanunu içinde AGİT'in yeni rolünün belirlenmesi hususları hakkındadır.

Genel yetki transferi ciddi bir ilişki içinde amacına ulaşır. Bu ilişkiler içine şunları katıyor:

- *Geçici Seçim Komisyonu – Bosna-Hersek Seçim Komisyonu:* Kalıcı seçim komisyonuna aktarım, AGİT'in gözlemi altında yapılacak.
- *AGİT Seçim Bölümünü Baş Ofisi – Bosna-Hersek Seçim Sekreterliği:* Bu aktarımda AGİT tarafından gözlemlenecek. Bosna-Hersek yetkilileri, ayrı bir binada ve ya makamda yerleşecek olan sekreterliğin, bütçelenmesi ve personelleştirilmesinden sorumlu olacaklar. Düzgün transferin gerçekleştirilmesi için, bu sekreterliği AGİT personelleştirecek.
- *AGİT – Belediye Seçim Komisyonları:* Yetki transferi, BSK'ların artan sorumlulukları anlamına geliyor. AGİT Seçim Yetkililerinin çekilmesinden sonra, BSK'lar artık onların kurumsal desteğine, teknik danışmanlığına ve genel gözlemlerine ihtiyacı kalmayacak.
- *AGİT Eğitim Bölümü – Hükümet Dışı örgütler (NGO):* CCI, NDI, İFES, AEOBiH gibi dış örgütler, seçim komisyonları, oy kullanım merkezi komiteleri, adaylar, gözlemciler ve medya eğitim aktivitelerini organize ve uygulama potansiyel partnerleri gibi gözükabilir.

İdarenin Siyasallaşmamasını Sağlamak

Siyasi partilerin seçim idarici rolünde oldukları zaman ve görevlerini bu anlamda yerine getirdikleri zaman, tarafsız bir şekilde davranmaları lazım.

Seçim sürecinde yer alan herkesin, bunun içinde siyasi partilerinde söz hakkı olmaları lazım. AGİT, siyasi partilerin seçim idarisinde yer almalarından dolayı, onları kurumsal ve operasyonel modeller içinde işbirliğine teşvik ediyor.

Ulusal Personelin Eğitimi

Sivil tecrübenin göz önünde tutulması gerektiğine rağmen, seçim idari kurullarının gelişimi için uluslararası desteğe her zaman açık olunmalı. AGİT, Bosna-Hersek Seçim Komisyonunun ve içinde yer alan Sekreterliğinin ve belediye Seçim Komisyonlarının, gelişmesi için çok büyük dikkat ve çaba sarf ediyor. Bunun temel amacı, Bosnalı yerel yetkililerin on yıldır seçim düzenlemediği göz önüne alındığında, bu on yıl içinde gelişen metodları onlara aktarmaktır.

Ulusal Sivil İdaresi İçin Maaş Yapısı

Devamlı seçim yetkilileri, ulusal sivil standartlarını göz önüne alacak şekilde, işlerinin karşılığında ödenmeli. Çeşitli yolsuzlukları önlemek için ve idari sürecinin devamlılığını sağlamak için, AGİT, Bosna-Hersek Seçim Sekreterliği çalışanları için ödeme yapma kararını aldı.

"Tartışma, karar ve kurumsal yapılarının hayata geçirilmesi için, önemli bir şekilde yakınlaşma sağlanmalıdır. Diğer tüm siyasi unsurlar bu işleme katılmalıdırlar."

Bosna-Hersek seçim idarisinin ulusallaştırma sürecinde daha çok yapılacak iş bekliyor. Problemlerden biri, uluslararası toplumun kompleks seçim sistemi ve pahalı olan idari prosedürlerinin uygulama zorunluluğundan geçiyor. Bu, ülke dışı kayıtlı ve seçmen kayıtlı için sofistike bilgisayar teknolojisi kullanımını barındırıyor ve sonucunda kurumların devamlılığını ve ayakta kalmalarını zorlaştırıyor. Kosova için çıkarılacak sonuç, ulusal hükümetin sınırlı finansal kapasiteyle örtülebileceği sistemin uygulanması gerekli olduğunu anlamı taşıyor. Bu dersler ne kadar erken göz önüne alınırsa, seçim yetkinliği transferi o kadar kolaylaşacaktır.

İFES ve AEOBiH seçim idarisi kurullarına danışmanlık ve çeşitli düzeyde seçim yetkililerinin eğitime devam edecektir. Ulusallaştırma süreci kapsamında, İFES ve AEOBiH, 2001 yılı Mayısında konferans düzenleyecektir. Bosna-Hersek'te devam eden transfer sürecini yakından görebilmek ve dersler çıkartmak için, bu konferansa Kosova BSK temsilcileride davetlidirler.

SEÇİM YETKİLİLERİ BİRLİĞİ TEMSİLCİLERİ TARAFINDAN SUNULAN PREZENTASYONLAR

Büyük Britanya Seçim İdarecileri Birliği **Charles Lasham, fonlaşma üyesi**

Konferansın üçüncü gününde, Sn. Lasham katılımcılara, kendisinde kuruculardan biri olduğu profesyonel bir birlikten bahs etti – Büyük Britanya Seçim İdaricileri Birliği (EAE). Büyük Britanyada hükümet her zaman seçim düzenlediğinde, belde ve ya belediye düzeyinde hizmette bulunan sivillerle danışmayı düşünmüyordu. Seçim idaricilerinin her zaman yasalarla, seçim kurallarıyla, yerel şartlarını ve koşullarını gözetlemeden alınan kararlarla ve ya son anda alınan kararlarla ilgili devamlı şikayetleri vardı. Sonunda, bireysel şikayetlerin fazla bir etkisi olmadığı kararına vardılar.

1987 yılının Temmuz ayında, 12 ile 14 arasında değişen seçim idaricisi, güçlü ve ünük bir sesle sorunların dinleteceği resmi olmayan bir toplantı yaptı; ve toplantıdan çıkan karar profesyonel bir idarinin kurulmasıydı. Kurumun kurucu toplantısı 1987 Ekim ayında Leeds'teki Town Hall'da, ilk Genel Toplantısı/Semineri ise English Riviera Centre'de 1998 yılının Şubatında düzenlendi.

Bu, özellikle seçimler yetkililerine yönelik, dünyada ilk profesyonel kuruluştu. Bugün AEA'nin 1,000'den fazla üyesi bulunmakta. EAE'nin temel amacı ve objektifleri:

- Seçmen kayıtları ve seçim organizasyonu idarilerinin etkinliğini ve gelişimini, üyelerinin tecrübe artışını ve seçimlerle ilgili eğitimin yükseltilmesini sağlamak;
- Birlik içinde üyelerin birbiri arasında köprü kurarak çeşitli tecrübelerin değiş tokuşunu ve onların bilgilerini aktarma olanağının geliştirilmesi;
- Seçim organizasyonunun ve seçmen kayıtlarının her türlü yönüyle ilgili üyelere ve topluma çeşitli bilgilerin sunulması;
- Birlikle objektifleri uyuşan kurullara, seçimlerin düzenlenmesi ve seçim kayıtlarının idarisiyle ilgilenen bu kurul ve ya kurullarının bireyleri için, içinde seminer oranizasyonları, eğitim kursları, konferanslar, seçim kayıtları yönetimiyle ilgilenen kişilere dağılacak yazılı metinler ve seçimlerin düzenlenmesi ; ve
- Seçimlerin organizasyonu, idarisi ve gözlemiyle ilgili, seçim kayıtları ve Büyük Britanya içi ve ya dışında seçimlerle ilgili bütün olaylarda yardım ve ya danışmanın sunulması.

AEA'nin Londrada iki tam zaman çalışanı bulunmakta; ve idaricilerin tamamı gönüllü olarak çalışıyor. Birlik temsilcilik usulüyle çalışarak, Büyük Britanya bütününde 14 temsilciliği bulunmakta.

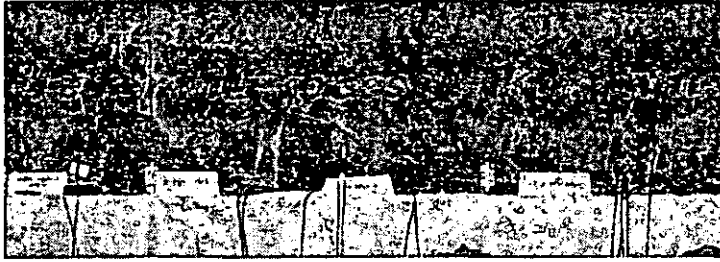
Unik sesiyle ve çabalarıyla, Birlik, profesyonel tüzükler yazarak seçim reformlarına etki yapan bir faktör oldu. Sn. Lasham, bütün seçim idarilerini profesyonelleştirecek merkez seçim komisyonunun, Büyük Britanyada ilk kez kurulduğununun altını çizdi.

AEA Avrupa Merkez Seçim yetkilileriyle devamlı ilişki halinde. AEA ayrıca Bosna Hersek'te yeni kurulan Seçim Yetkilileri Birliğiyle ve İFES'le devamlı irtibat kurarak, onların düşüncelerinin gelişmesinde yardımcı oluyor.

Sonunda, gurubun sesini duyurması ve profesyonelliği üst düzeye taşıması için, gerçekten tek bir vücut gibi beraberce çok çabalayıp mümkün olacağını altını çizdi. Başlatıkları sürecin devamını getirmelerini ve bir seçim idari yetkilisi gibi onlar için en iyisini ne olacağı sorusunun sormaları ve onlara cevap bulmaları yönünde katılımcıları yüreklendirdi.

Merkez ve Doğu Avrupa Seçim Yetkilileri Birliği Dr. Istvan Zsuffa, Yasal Danışman

Dr. İstvan Zsuffa, Merkez ve Doğu Avrupa Seçim Yetkilileri Birliği'nde (ACEEEO) danışman olarak görev yapıyor. ACEEEO'nun 1999 yılında kayıt ve seçimler için Kosovaya gönderdiği timde yer almıştı.

Beverly Hagerdon – Thakur, Istvan Zsuffa, Emin Novalic ve Charles Lasham, seçim yetkilileri arasındaki işbirliği hakkında bilgiler sundular

Kendisi, birliğin atlyapısı ve aktiviteleri hakkında bilgi verdi. 1991 yılı Ağustosunda, İFES'in inisyatifiyle, Merkez Avrupa Seçim Sistemleri Sempozyumu Macaristan başkenti, Budapeştede tutuldu.

Bu sempozyumdan çıkan sonuç, bölgedeki demokratik süreçleri ve prosedürlerini

destekleyecek bir birliğin kurulması yönündeydi. Yeni Birlik, ACEEEO, Macaristanın inisyatifiyle ve İFES'in desteğiyle, 1991 yılında Budapeştede kuruldu.

ACEEEO hükümet dışı ve kâr amaçlamayan, bölgedeki demokratikleşme ve dürüst seçimlere destek amacıyla kurulan bir örgüttür. Örgütün misyonu, tarafsız forumun yaratılması, ulusal hükümetten seçimlerin bağımsızlığının sağlanması, seçim yetkilileri ve uzmanları arasında Birlikler düzeyinde, serbest hükümlülük ve demokrasi hedefiyle sponsorluğu yapılan açık ve saydam seçimleri destekleyecek bilgi değiş tokuşunu sağlama hedeflerini taşıyor.

Birliğin sekreterliği Budapeştede bulunmakta ve eski Macaristan Seçim Direktörü olan Zoltan Toth bu birliğin başını çekmekte. ACEEEO üyeleği, bütün seçim yönetim kurullarına (SYK), kurum, birey uzmanları, seçim profesyonelleri ve seçim sürecini destekleyen kurumlar düzeyinde açıktır. 4 kategorilik üyelik vardır.

- *Kurumsal üyeler* bütün üye olan Avrupa ülkeleri SYK'larından seçmen üyeleri rolünde, Birliğin kökünü oluşturmakta. Onlar ACEEEO'ya üye olmakla, seçim malzemelerinin ucuzluğu ve ya bedavallığından gibi çeşitli avantajlardan yararlanıyorlar.

- Diğer ülkelerin SYK'ları *Ortak Kurum Üyeleri* altında, Birliğe katılabilirler.
- İlgilenen ulusal ve uluslararası örgütler, hükümet örgütleri ve bireyler, Birliğe *Destekleyen Üyeler* altında katılabilirler.

ACEEEO çeşitli etkinlikler düzenlemekte. İlgili üyelere ve taraflara seçim ususları hakkında yıllık konferanslar düzenlemekte. 1999 yılında, yıllık konferansta bulunan katılımcılar, seçmen eğitimi ve seçimlerde seçmenlerin katılımını yükseltecek ususlar hakkında tartıştılar. 2000 yılında, konferans seçim idarisinde bilgi teknolojisinin kullanımı hakkında odaklanmıştı. Bu yılki konferans Zagrepte düzenlenecek ve kampanya finansmanını ele alacak. Tarafsız eğitici kampanyalarında ele alınacak konulardan.

ACEEEO'nun diğer ilgilendiği bir etkinlikte, seçimleri gözlemliyecek ve ya teknik desteği sağlayacak uzmanların sağlanmasıdır. İFES'in ve Bosna-Hersek Seçim Yetkilileri Birliğinin işbirliğiyle, seçim yetkilileri, medya uzmanları ve siyasi parti temsilcilerine eğitim programları düzenlemeyi planlıyor. Planların arasında, İFES, International İDEA, Seçim Yetkilileri Birliği, Avrupa Konseyi, AGİT ve Varşovadaki Demokratik Enstitüsü ve İnsan Hakları Ofisi (ODİHR) gibi kuruluşlarla işbirliğine girip, bölgeye işbirliği fırsatını sağlamakta yer alıyor.

ACEEEO web sitesi www.aceeoo.org ve Sekreterlikte Dokümantasyon Merkezine sahip. Bu merkez, bölgesel ve uluslararası seçimler hakkında yazılı ve elektronik bilgileri topluyor. Birkaç projede işbirliğinde bulundu. Bunlardan biri İFES ve Essex Üniversitesinin içinde yer aldığı Merkez ve Doğu Avrupa için erişebilir, bütün seçim kanunları ve sonuçlarının İnternet üzerinden aktarılmasıydı. ACE projesinde ve bölge için çok dilde seçim ifadeleri listesinin oluşumundada, ACEEEO'nun katkısı bulunmakta.

Bosna-Hersek Seçim Yetkilileri Birliği Emin Novalic, Sekreter

Sn. Novalic'in prezentasyonu Bosna-Hersek'teki seçim idarisinin gelişimi ve Bosna-Hersek Seçim Yetkilileri Birliğinin (AEOBiH) bu gelişimde oynadığı rol hakkındaki konular üzerinde odaklanmıştı. Konuşmasının başlangıcında, seçim idaricileri içinde yeteri profesyonelliğin sağlanamadığı sürece, seçmenlerin güvenini kazanamayacağı ve bu hedefin Bosna-Hersek seçim yetkililerini profesyonelleştirmek için kullanılan temel hedef olduğunu hatırlattı.

Novalic, Bosna-Hersek seçim idarisi yapısının bulunduğu statüyü açıkladı. Bosna-Hersek'te kalıcı seçim kanununun bulunmadığı ve şimdiye kadar yapılmış beş seçimin Geçici Seçim Komisyonu (GSK) tarafından hazırlanan kural ve düzenlemelerle yönetildiğini belirtti. Bu kurul, Dayton Barış Anlaşmasında yer alan AGİT Misyonu içinde, 1996 yılında kuruldu. GSK yedi yerel ve üç yabancı üyeden oluşmakta. Bosna-Hersek 185 belediyesinin belediye seçim komisyonları (BSK), GSK'nın kabul ettiği kural ve düzenlemeleri yerel düzeyde uygulamaktadır. BSK'lar, belediye mahkemeleri hakimleri, belediye kurulu sekreterlikleri, ve GSK tarafından seçilen diğer vasıfa ve tecrübeye sahip bireylerden oluşmakta. AGİT altta sıralayacağımız seçmen kaydının güncelleştirilmesi, seçim prosedürleri hakkında seçmenlere bilgi aktarımını, oy kullanım merkezlerinin seçim günü için hazırlığı, oy kullanım merkezi komitelerinin atanması ve eğitilmesi ile belediyede seçim sonuçlarının derlenmesi gibi BSK görevlerini gözetlemekte.

Bosna-Hersek seçim idaricilerinin gelişimindeki yaşanan problemleri şöyle teşhis etti:

- Bosna-Hersek Seçim Kanununun yokluğu;
- Seçim idaricilerinin yetersiz eğitimi;
- Seçim idaricilerinin işine, güçlü siyasi parti etkileri;
- Savaş çatışmalarından kaynaklanan iç ve bölgesel ayrımcılık;
- Siyasi partilerin ideolojik değil, ulusal örgütlenmesi; ve
- Toplum ilişkilerinin sosyalist unsurlardan kapitalist unsurlara tranzisyonu.

Sivil toplumun gelişmesi ve çok partili seçim geleneği seçim yönetimlerinin profesynelleşmesine, doğrudan etki yapar.
Emin Novalic

Seçim idaricilerin eğitimi, Bosna-Hersek'teki demokratik gelişimin başlangıç noktalarından biri durumuna geldi. 1999 yılı Eylülünde, AGİT'in Bosna-Hersek Misyonu işbirliğiyle, Bosna-Hersek Seçim Yetkilileri Birliği kuruldu. Bugün, AEOBiH bütün Bosna-Hersek'ten, 650 üyeden oluşmakta. Bosna-Hersek'in tümünde dağılmış olan ilk ve tek kuruluş olmanın etiketini taşıyor.

2000 yılı Şubatında, ortak İFES/AEOBiH Sekreterliği açıldı. 2000 yılı projelerinin tamamlanmasından sonra, İFES/AEOBiH Sekreterliği, seçim idaricilerin eğitimi ve bağımsızlığına yatırım yapmayı sürdürecektir. 2001 yılı için şu projeler planlanmış durumda:

- Uluslararası seçim standartları, seçim sisteminin parçaları, Bosna-Hersek'teki seçim sistemi ve Bosna-Hersek seçim idarisiyle ilgili, seçim

yetkililerinin ve bütün üyelerin bilgisini artıracak seçim kurslarının düzenlenmesi;

- Seçim gözlemeleme misyonu seçim arenasında aktif olan profesyonel dernek ve örgütler gibi uluslararası etkinliklere katılmak;
- Kanada Çatışma Sonuçlandırması Enstitüsü tarafından düzenlenen seminer, Bosna-Hersek Seçim Kanunu ile seçmen kayıtları hakkındaki seminerler gibi, eğitim aktivitelerinin düzenlenmesi;
- AEOBiH üyelerini, ulusal seçim yetkililerini ve Bosna-Hersek'teki uluslararası toplumu ilgilendirecek seçim ususları hakkında çeşitli dergilerin basılması;
- AEOBiH'in yıllık konferansının düzenlenmesi; ve
- Aylık derginin basımı.

Sonunda, Sn. Novalic, sivil toplumun gelişimi ve çok partili seçimlerin düzenlenmesi, seçim idaricilerinin profesyonelliğine direkt etki edecek unsurlar olduklarının altını çizdi. Seçim idaricilerinin profesyonelliği, hükümetin seçmenlere karşı dikkatli, NGO örgütlerinin ve medyanın gelişmiş, kanunun hüküm ettiği, toplum güvenliğinin var olduğu, piyasa ekonomisinin kol gezdiği ve gelişmiş toplum derecesini gösteren her parametrenin var olduğu ülkelerde, yüksek düzeydedir. Seçim idaricileri eğitime yatırım, gelişmiş demokratik toplumun yaratılmasında şart olduğunu belirterek, Sn. Novalic konuşmasını tamamladı.

SONUÇ

2000 Kosova Yerel Seçimleriyle ilgili varılan konsensüs, seçimlerin yüksek katılımı, sakin, hür ve dürüst olduğu hakkındaydı. Her nasılsa, seçim idarisi hakkında yapılması gereken daha çok iş olduğunda belirtildi; ancak seçimlerin yalnızca onbeş ay sonra yapılmasında takdire değer bir olay olduğunda altı çizildi. Bu konferanstan çıkan ilk öneri, yaklaşan genel seçimleri öncesi, kanuni çerçevenin kabulünün şart olduğu yönündeydi. Nasıl bir kurulun seçileceği ve nasıl seçileceği belirtilmeden, uygulanacak kurallar ve düzenlemeler belirsizliğini koruyacak ve seçim sürecinin başarıya ulaşması mümkün olmayacaktır.

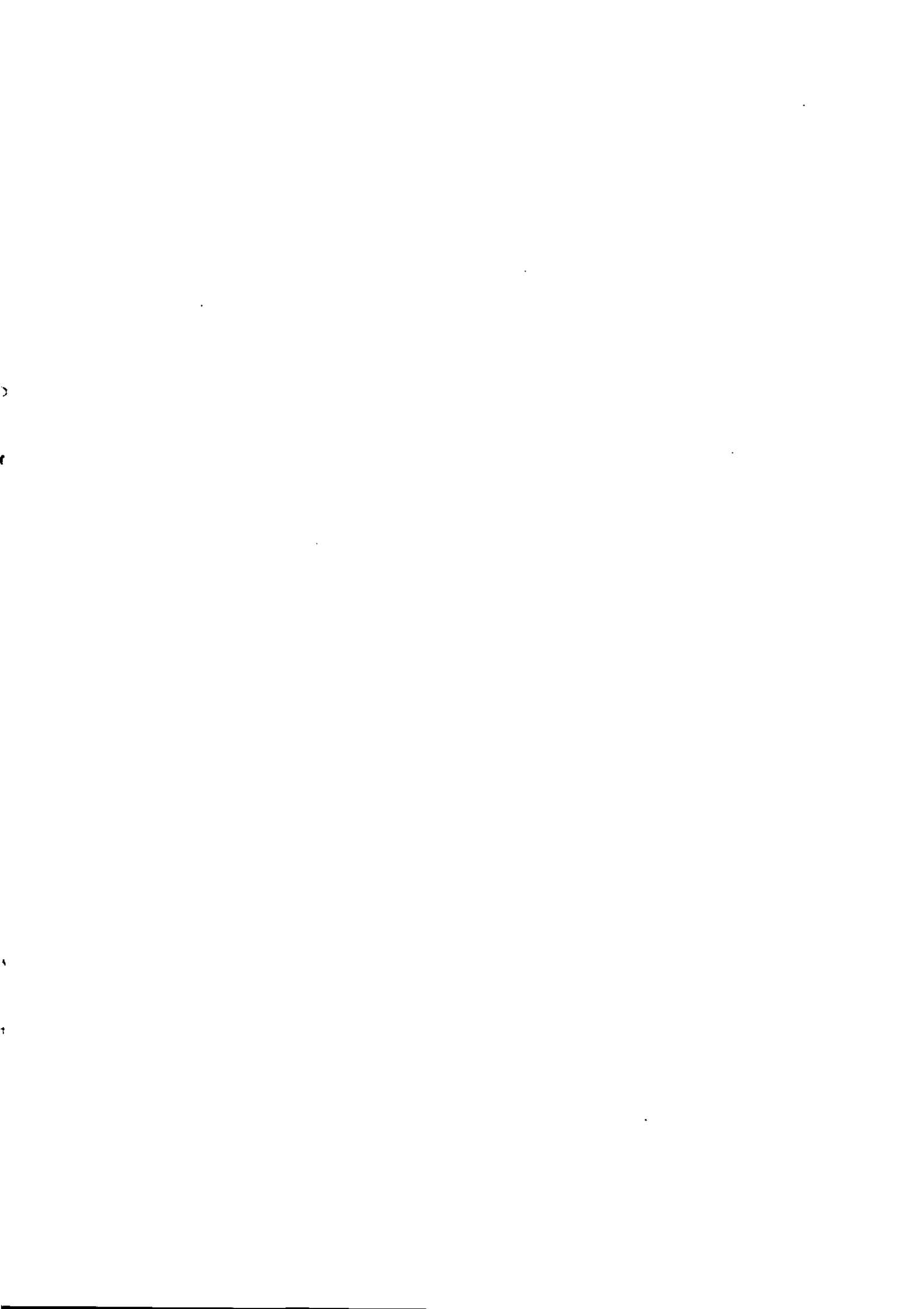
Bu konferanstan, dört konu hakkındada varılan konsensüsü belirtmek zorundayız: Seçim İdarisi, Seçim İdarisi için Kosovalı Kapasitesinin Yapılandırılması, Katılım ve Medya Etkisi. Bu konular içinde belirli meselelerinin gelişimide, aynı zamanda şarttır:

- Uluslararası ve yerel personelinin sorumlulukları daha iyi belirtilmesi,
- Şikayet prosedürlerinin daha verimli ve saydamlı olması için geliştirilmesi;
- Seçmen kayıtları ve listesinin incelenmesi ve geliştirilmesi ile kimlik kartlarının dağıtılması;
- Kadınların moralkazanması ve onların politik faaliyet olaylarına katılımı için ve kadın adayların tanıtılması büyük önem alınması gerek;
- Ekim seçimlerine katılmayan grupların yeni seçimlere katılmaları için, seçimler öncesi ve sonrasında kendi dillerini kullanma gibi, kesin ve somut adımlarla oy kullanmalarına davet edilmesi; ve
- Seçim kuralları ve düzenlemeleri, kullanımlarında ve uygulamalarında kötü kullanım ve ya yanlışlık olmaması için, seçim gününde alınmamalı ve değiştirmemeleri

konularında, gelişim yapılmasında hemfikirlik sağlandı.

İFES, katılımcıların da ileri sürdüğü, seçim idaricileri eğitim programlarının düzenlenmesini planlamaya başladı. İFES, Uluslararası Standartlar, Kanuni Çerçeve, Seçmen Eğitimi, Kayıt Süreci, Seçim Yönetim Kurulları ve Seçim Planlaması gibi konularda, Kosovanın beş bölgesindeki seçim idaricilerine mini çalışma kursları düzenlemekte. Daha çok bilgi ve yetenekle, Seçim Yönetim Kurulları, daha büyük sorumluluk ve seçim sürecinin daha başarılı yönetimini sağlayacaktır. Bu, daha iyi eğitilmiş oy kullanım merkezi komiteleri, gözlemci ve daha iyi organize edilmiş seçim merkezlerinin var olmasında yol açıyor.

İhtiyaç duyulan eğitimin ve kesinleşmiş rol ve sorumluluğun belirlenmesiyle, gelecek seçimler, 2000 Yerel Seçimlerinde elde edilen başarısını kaynaştıracak ve o yolda devam edecek bir seçim olmak zorunda. Bu başarının bir parçası, Kosovalıların seçim idarisinde yer almaları ve yetkinliğin yerlilere devr edilmeside'dir.

ANEX 1 GÜNDEM

“Kosova'da Seçim süreci: Gelecek adımlar”

8-10. Şubat 2001.
Grand Otel, Priştine

Evsahibi – ABD'nin Uluslararası Kalkınma Acentesinin mali finansmanıya
Uluslararası Seçim Sistemleri Fonu

Perşembe, 8. Şubat

- 8:30-9:00 Müracat etme ve malzemelerin alınması
- 9:00 Hoş geldiniz/Giriş
- Denise Wales, Proje Kordinatörü, IFES/ Priştine/Prishtinë
- Sabahki toplantı**
IFES'in Seçim Hukuku Mütahassısı Jessie Pilgrim tarafından yönetilecektir
- 9:15 **1. IFES-in Seçim yönetimi ve gerçekleşmesiyle ilgili anket sonuçları**
- Hermann Thiel, Anket Koordinatörü, IFES Priştine/Prishtinë
- Soru ve cevaplar zamanı
- 9:45 **2. 2000 Belediye seçimleri dersinin göze çarpan hususları**
- Kosova Vatandaşlar Girişimi Eyleminin Kasım ayı yuvarlak masa toplantısının sonuç ve kararlarının takdim edilmesi
- İnsan hakları ve özgürlükleri koruma Konseyinin sonuç ve kararlarının takdim edilmesi
- Avrupa Konseyi Gözlemci Misyonun göze çarpan hususları
- AGİT/IFES tarafından anlatılan ders toplantısının takdim edilmesi
- Soru ve cevaplar zamanı
- 11:00 Kahve molası
- 11:15 Küçük guruplar halinde tartışmalar
- 12:15 Küçük gurupların tartışmalar sonuçlarının takdim edilmesi

1:15 Öğlen yemeği paydosu

Öğlen sonrası toplantı

Jessie Pilgrim IFES'in Seçim Hukuku mütchassısı tarafından yönetilecektir

2:30 **1. Demokratik seçim sürecinin uluslararası gerksinimlerinin yerine getirilmesi**

Charles Lasham, Proje menajeri IFES/ Moldavya

3:00 Soru ve cevaplar zamanı

3:15 Kahve molası

3:30 **2. Kıyaslanmış seçim sistemleri ve onun yönetimi**

Profesör Rafael Lopez-Pintor, Universidad Autónoma of Madrid'in Sosyoloji ve siyasi bilimler bölümü Müdürü

4:00 Soru ve cevaplar zamanı

4:30 **3. Günün sona erışı/ Gelecek gün etkinliklerinin kısaca tanıtımı**

Cuma, 9 Şubat

Sabahki toplantı

9:00 Giriş

9:15 **1. Yerel Kapasitelerin inşa sürecinde uluslararası yardım**

Profesör Rafael Lopez-Pintor, Universidad Autónoma of Madrid'in Sosyoloji ve siyasi bilimler bölümü Müdürü

Tartışmaları Pauline Dion, yönetecektir, Kapasitelerin inşa edilmesi danışmanı, IFES/ Priştine/Priştina

9:45 Soru ve cevaplar zamanı

10:00 **2. Uluslararası standartlara göre, 2000 belediye seçimlerinin kıyaslanması ve gelecek seçimler için önceliklerin saptanması**
Charles Lasham proje Menajeri tarafından yönetilecektir IFES/Moldavya

10:15 Kahve molası

10:30 Şu konular üzerindeki çalışma gurupları:

- 1- Seçimlere kadınların katılımı: kadınların olması gereken yer ve modern toplum, belirtiler ile yardımcı oy vermenin demokrasileşmesindeki oynamaları gereken rol

Wenny Kusuma, Program koordinatörü tarafından yönetilmektedir,
STAR/ Dünya öğrenimi/ Kosova

- 2- **Seffaflık:** haberleşme için haberlerin elverişliliği/tüm seçmenlerin /gözlemcilerin/siyasi varlıkların eğitimi./medyanın rolü, adaylar listesi ve seçmen listelerinin aleni yoklanması, maliyenin aydınlatılması, kimliğin kanıtı, yerli ve yabancı gözlemciler, oy verme ve tabelaların yapılması

Sahadaki temsilci Beverly Hagerdon Thakur'un yönetiminde,
IFES/Sarayova

- 3- **Sorumluluk:** seçim yetkililerinin atanması süreci, hukuk ve administratif seçim evraklarına yanışım imkanı, seçim yerleri komisyonları, sonuçların tabelada gösterilmesi ve ayırımı

Dr. Istvan Zsuffa, Orta ve doğu Avrupa seçim yetkilileri Topluluğu Danışmanı tarafından yönetilmektedir,

- 4- **Adaletlik:** siyasi parti masraflarının sınırlandırılması, adaylar ve partiler için piyango, yayımlayan medyaya yaklaşma, Siyasi Parti Hizmetleri Merkezleri

Ross Reid, Siyasi Parti Programları Müdürü tarafından yönetilmektedir, Ulusal demokrasi enstitüsü/ Kosova

- 5- **Eşitlilik:** kayıt sürecinin değişik safhaları (özel durumlar, Kosova dışında,ulusal azınlıklar, gençler, özörlöüler), yardım ile oy verme

Hermann Thiel, Araştırma Koordinatörü tarafından yönetilmektedir,
IFES/Priştine

- 6- **Bütönlük:** Suç ve Ağlaşlar Seçim Alt-Komisyonu (SASA), davranma kodu

Jessie Pilgrim, Seçim hukuku için IFES mütehassısı tarafından yönetilmektedir

12:30 Öğlen yemeği paydosu

Öğlen sonrası toplantı

Charles Lasham proje Menajeri tarafından yönetilmektedir
IFES/Moldavya

2:00 **Her çalışma gurubunun plentiyer toplantıya sonuçlar takdimi**

4:30 **Kısaca gözden geçirme ve konferansın birinci bölümünün sonuçları**

Bay Lasham değişik gurup buluşlarını, öncelikleri ve gelecek için önerileri kısaca takdim edecektir.

5:30 Kabul

Cumartesi, 10 Şubat – yalnız BSK üyelerine

Sabahki toplantı

Hermann Thiel tarafından yönetilmiştir, IFES/ Priştine/Priştina

- 9:00 **1. Büyükelçi Everts'in konuşması**
- 9:15 Soru ve cevaplar zamanı
- 9:45 **2. Bosna ve Hersekte seçim yönetiminin ulusallaştırılması**
Beverly Hagerdon Thakur, sahadaki temsilci, IFES/Sarayova
- 10:15 Soru ve cevaplar zamanı
- 10:45 Kahve molası
- 11:00 **3. Demokratik süreçteki profesyonel seçim idarecisinin çalışmasının üç açısı**
Charles Lasham- Seçim İdarecileri Topluluğu, Birleşik Krallık
Istvan Zsuffa- Orta Avrupa Seçim yetkilileri Topluluğu
Emin Novalić- Bosna ve Hersek Seçim Yetkilileri Topluluğu
- 11:45 Soru ve cevaplar zamanı
- 12:30 Öğlen yemeği kabulü ve konferansın kapanışı
Barbara Shenston, Kapasitelerin İnşa Bölümü yöneticisi tarafından,
Belediye Seçim Komisyonlarına ait AGİT'in kapasiteler inşasının takdim edilmesi
Pauline Dion, Kapasitelerin inşa danışmanı tarafından IFES MEC
Profesyonel Kalkınma Programının takdim edilmesi, IFES/
Priştine/Priştina

ANEX 2

Konuşmacıların Biyografik Kesitleri

Charles Lasham

Charles Lasham şu anda, Uluslararası seçim sistemleri fondasyonunun (İFES) sahadaki Moldavya dairesi Projesinin Müdürüdür. 29 yıllık çalışma tecrübesine sahiptir. İFES'e atanmadan önce Charles Liverpool kenti için baş seçim memuruydu. Büyük Britanyada'daki Avrupa parlamento Seçimlerinde kuzeybatı bölgesine dönüş için yöresel memur olduğundan ötürü, Büyük Britanya'da en yüksek seçim seviyesine ulaşmıştır. Seçimlerde 5.5 milyon kişi seçme hakkına sahipti. Ayrıca bu, Liverpool kentinin beş parlamento seçim bölgesi ve 33 belediye seçim birimi konseyinin dönüşü için Memurdu.

Seçim değerlendirisinin gözlenmesiŞu

Avrupa ülkelerinde seçimleri izlemiş ve seçim değerlendirisini yapmıştır: Bulgaristan (1990&1991), Estonya (1995), Macaristan (1994), Romanya (1992), Arnavutluk (1996), Ermenistan (1998) ve Kosova (2000). Buna ek olarak o buna benzeri misyonları Namibya'da (1989), Seyşelerde (1992), Tanzanyada (1992), El Salvador'da (1994), Tanzanya&Zanzibarda (1996), Uganda (1996), Guatemala(1999) ve Surinam'da (2000) yılında gerçekleştirmiştir.

Eğitim ve diğer etkinlikler

Kenya, Rusya, Uganda, Tanzanya, Estonya, Ermenistan, Romanya ve Arnavutluk'ta seçim eğitimini gerçekleştirip diğer etkinliklerde bulunmuştur. 1987 yılında Seçim yöneticileri topluluğunun (AEA) kurucu üyesi idi ve bunun dönem başkanlığını 1990 ila 1992 yıllarında gerçekleştirmiştir. AEA'nın şimdi 1000'den fazla üyesi var.

Eserleri

"Yöneticinin seçim kılavuzu" Shaw and Sons 1992 . G. R Smith ile eş-müellif İFES/İDEA/UN tarafından 1997 yılında yayımlanan Seçimlerin Yönetimi ve Masrafları ansiklopedisinin seçim menacmentinin ön açıklama müellifi. - www.aceproject.org.

Rafael Lopez-Pintor

Kordoba kentinde (İspanya) doğan Rafael Lopez-Pintor, İspanyol vatandası'dır. Madri'te bulunan Otonom Üniversitesin'de Sosyoloji bölümünde profesörlük yapmakta'dır. (IDEA-internasyonal) ve aynı anda Enternasyonal Enstitüsünde Secim ve Demokrasi'nin danismanlığını yapmakta'dır. (Chapel Hill'de bulunan Dogu Karolina üniversitesi) Politik bölümün'de Ph.D. sınıfına ulaşabildi. Hukuk doktorluğu (Madri'te Complutende Üniversitesin'de) ve Politik alanında (FLACSO-Santiago ve Chile'de) yapmakita.

Otuz yıllık bir tecubesi olan Rafael Lopez-Pintor'un, secim danismanligi ve aynı zamanda DEMOSCOPIA-nin (1986- EL PAIS günlük gazetesi, halkın nabzini tutan ve secimleri takip'eden en iyi gazete) kurucu uyelerin'den dir. İc isleri bakanlikita-genel mudurluk yapan (CIS- Sosyoloji Arastirma Merkezinde halkla iliskilerin ve secim kampanyaların denetimini ustlenen)-kisi dir. Avrupanin bir kac universitede, Latin Amerikada ve Dogu Amerikada seckin enstitulerinde

danismanlik yapmistir.

Aziya, El-Salvador, Mozambik, Guatemala, Azerbeycan, Lesotho, Kambociya, Angola, Liberiya, Arnautlukta, ve Nikaragua'da Birlesik Miletlere secim kampanyalarına hizmet vermistir Rafael Lopez-Pintor. Organizasiuon islerinde buyuk bir tercubesi bulunmakta'dir. (Austos 2000)-de Cote d'Ivoire-de Birlesmis Miletlerin kordinatorlugunu ustlenmistir. (Kasim 2000)-de yardimlarin degerlendirme komisyonunda uyelikyapmistir. Nigeriya'da, Kosova'da, Bosna'da, Yemen'de, ve Filistin'de Gaza ve West Bank'ta, Slovaki'ya M'ilyetci Demokratik Enstutuyla, FYROM ve Peru'de -de , IFES-in danismanligini yapmistir.

Arastirmaci olarak Rafael Lopez-Pintor sayisis yazi yazmistir, Secimler.Politik Degisimler ve halik dusunceler-hakinda Ispanyolca ve Ingilizce dilerinde yazilari bulunimakita'dir. (IFES-kontrati altinda) kendisinin yayinlanan UNDP politik kitabi vardir "Elektoral yonetim kollari ve Devlet Enstutuleri" (2000) ve en son kitabi olan ispanyolca "Votos contra Balas"(1999). Cesitli basin organlarinda Secim ve Demokratiklesme adina bir cok yazisi bulunmakita dir

Beverly Hagerdon Thakur

IFES-in saha temsilcisi /eğitim danışmanı Bayan Hagerdon Thakur AEOBiH' in gelişmesine onun kuruluşundan daha doğrusu, 1998. Aralık ayından beri yardım etmektedir, bu yerel seçim komisyonlarının Birinci Kongresinin düzenlenmesine değin projenin başlangıcını da oluşturmaktadır. AEOBiH ' in kuruluşu Bosna Hersekteki AGİT Misyonu himayesinde körüklenmiş ve Bayan Hagerdon Thakur Mart 1997den Aralık 1999. kadar Seçimler Bölümünde çalıştı. 1996. Yılında Bayan Hagerdon-Thakur Vaşington Üniversitesi uluslararası ilişkiler Eliot okulunda mastırlığına yaptı. 1988. Dartmouth kolejinde siyasi bilimler («government») diplomasını aldı.

Istvan Zsuffa

Macaristanda dogan Istvan Zsuffa, Budapeste'de Bilim universitesi olan „Eotvos Lorand” universitesin'de Hukuk doktorluguna ulasabildi, 1967-den 1998-kadar publik administrasyonun'da degisik bolumlerde calismakta'idi. Macaristan ic isleri bakanliginda devlet administrasyonun'da bakanlik sekreterligi yapmakta'idi. Su anda IDOM Rt (Deloitte ve Touche) ta danismanlik gorevinde buluniyor. IDOM Rt bir uluslararası sirketi'dir, Maqcaristanin ve Avrupanın Dogu, Kuzey ve bati'sinda degisik administrasyon isleriyle meskul olmakta'dir. SIGMA-nin isteyi dogrusunda (PHARE ve OECD birlesimi olan iki sirket) Bu bolgenin administrasyon islemlerini yenilemek ve sivil islemlere yordimci olmak amacıyla bu orgutun basina getirilmistir. Secimlericin uzman olan Zsuffa su anda danismanlik gorevinde bulunmakta'dir kuzey ve bati avrupanın secim yetkilileri arasina. Kendisi daha once degisik secim programlarinda Bosna'da da gorev almistir tabi AGIT ve IFES istegi dogrusunda.

Emin Novalić

Sekreterliğe katılmadan önce Sarayova Üniversitesi'nin Hukuk fakultesinden mezun olan Bay Novalić, hukuk danışmanı olarak,mültecilerin ve evlerinden olanların mülk hakları Komisyonunda çalışmıştır. 1999 yılının Eylül ayında AEOBiH sekreterliğine atanmıştır.

ANEX 3

Katılımcıların Listesi

NAME	MUNICIPALITY OR POSITION	ORGANIZATIO N
Shehadin Misini	Dragash/Dragaš	MEC
Djunajder Bojda	Dragash/Dragaš	MEC
Afrim Shyqeriu	Dragash/Dragaš	MEC
Fikrete Iska	Rahovec/Orahovac	MEC
Selami Gashi	Rahovec/Orahovac	MEC
Murat Durguti	Rahovec/Orahovac	MEC
Zyber Zeka	Rahovec/Orahovac	MEC
Eleonora Laçi	Prizren/Prizren	MEC
Genc Daka	Prizren/Prizren	MEC
Enver Kabashi	Prizren/Prizren	MEC
Ismail Kovac	Prizren/Prizren	MEC
Besim		
Mullafetahu	Prizren/Prizren	MEC
Refki Gega	Suharekë/Suva Reka	MEC
Lavdim Bajraktari	Suharekë/Suva Reka	MEC
Rexhep Zogaj	Malishevë/Mališevo	MEC
Rahman Kastrati	Malishevë/Mališevo	MEC
Xheme Gashi	Malishevë/Mališevo	MEC
Gani Mikullovc	Mitrovicë/Mitrovica	MEC
Gjana		
Kurshumliu	Mitrovicë/Mitrovica	MEC
Bahri Dashevci	Mitrovicë/Mitrovica	MEC
Beshir Mehulli	Mitrovicë/Mitrovica	MEC
Agim Korenica	Mitrovicë/Mitrovica	MEC
Shefqet Ibrahim	Skenderaj/Srbica	MEC
Çlirim Hajdini	Skenderaj/Srbica	MEC
Naile Gashi	Skenderaj/Srbica	MEC
Elez Krasniqi	Vushtrri/Vuçitern	MEC
Nexhat Beqiri	Vushtrri/Vuçitern	MEC
Sherif Rama	Zubinpotok	MEC
Rasim Alaj	Deçan/Deçani	MEC
Xhavit		
Rexhahmetaj	Deçan/Deçani	MEC
Ajne Iberhysaj	Deçan/Deçani	MEC
Besim Peni	Gjakova/Đakovica	MEC
Avni Kepuska	Gjakova/Đakovica	MEC
Xhavdet Bytyqi	Gjakova/Đakovica	MEC
Nazmi Qafani	Gjakova/Đakovica	MEC

Kosova'da Seçim Süreci: Gelecek Adımlar

Nike Komani	Gjakova/Đakovica	MEC
Bashkim Ademaj	Istog/Istok	MEC
Musa Fetahaj	Istog/Istok	MEC
Alija Tahirovic	Istog/Istok	MEC
Idriz Dushi	Klinë/Klina	MEC
Fadil Millaku	Klinë/Klina	MEC
Mehrije Hoti	Pejë/Pec	MEC
Muhamet Asanaj	Pejë/Pec	MEC
Enisa Skrijelj	Pejë/Pec	MEC
Ali Dreshaj	Pejë/Pec	MEC
Afrim Shefkiu	Gjilan/Gnjilane	MEC
Ferid Shabani	Gjilan/Gnjilane	MEC
Sait Ilyas	Gjilan/Gnjilane	MEC
Hamza Berisha	Kaçanik/Kaçanik	MEC
Qemajl Hamdiu	Kaçanik/Kaçanik	MEC
Riza Livoreka	Kaçanik/Kaçanik	MEC
Vehbi Jusufi	Kamenicë/Kamenica	MEC
Ruhan Avdili	Kamenicë/Kamenica	MEC
Selim Mehmeti	Novobërdë/N Brdo	MEC
Fikrije Islami	Štrpce/Shtërpçë	MEC
Idriz Hetemi	Ferizaj/Uroševac	MEC
Nezir Bytyqi	Ferizaj/Uroševac	MEC
Milaim Selmani	Ferizaj/Uroševac	MEC
Hyzri Hasani	Ferizaj/Uroševac	MEC
Nesim		
Lamaxhema	Ferizaj/Uroševac	MEC
Sherif Sherifi	Viti/Vitina	MEC
Xhemajl Zenuni	Viti/Vitina	MEC
Bilall Shehu	Glogovc/Glogovac	MEC
Hakif Hasi	Glogovc/Glogovac	MEC
Vahide Behrami	Glogovc/Glogovac	MEC
Skender Dumani	F Kosovë/K Polje	MEC
Hasime Qyqalla	F Kosovë/K Polje	MEC
Naim Breznica	F Kosovë/K Polje	MEC
Xhemail Peçani	Lipjan/Lipljan	MEC
Lulieta Rexhepi	Lipjan/Lipljan	MEC
Adem Kryeziu	Lipjan/Lipljan	MEC
Haki Krasniqi	Obiliq/Obilić	MEC
Halil Ibrahimimi	Obiliq/Obilić	MEC
Besim Krasniqi	Obiliq/Obilić	MEC
Fatmir Aliu	Podujevë/Podujevo	MEC
Avni Maloku	Podujevë/Podujevo	MEC
Isuf Bajrami	Podujevë/Podujevo	MEC

Gani Durmishi	Podujevë/Podujevo	MEC
Islam Demolli	Podujevë/Podujevo	MEC
Selajdin Selimi	Prishtinë/Priştina	MEC
Ilijaz Karadolami	Prishtinë/Priştina	MEC
Bajram Rogova	Prishtinë/Priştina	MEC
Idriz Pllana	Prishtinë/Priştina	MEC
Floriye Kolshi	Prishtinë/Priştina	MEC
Lulzim		
Muharremi	Shtime/Stimlje	MEC
Tahir Xhema	Shtime/Stimlje	MEC
Ross Reid	Director of Political Party Programs	N.D.I
Ylber Hysa	Director of KACI	KACI
Bashkim Rrahmani	Director	Forum for Democratic Initiatives
Yll Bajraktari	President	Forum Prishtine
Sevdije Ahmeti	Director	Center for Protection of Women and Children
Pajazit Nushi	President	KMDLNJ
Lulzim Peci	President	Kosova Civil Societ Foundation
Arbnor Pula	Director	FID GJAKOVE
Bardh Frangu		QD FERIZAJ
Xheme Shehu		Epoka e re
Burim Ejupi		WHY NOT
Avdije Gashi		Norma
Femi Vula	President	Kryqi I Kuq I Kosoves
Gazmend Pula		Komiteti I Kosoves I Helsinki
Ali Bajgora		Qendra Profesionale per Keshilla Juridike
Agim Hyseni		Shpresa Demokratike
Sabit Rrahmani	President	PDASHK Partia DemokratikeAsh kali Shqiptare e Kosoves

Ibishi Rustem	Citizen Initiatives	GIG_Gradjanska Iniciativa Gore
Gani Krasniqi		Independents
Avdulla Qafani		Independents
Veton Rruka	Prizren/Prizren	RC
Xavier Nos		
Mihane Kerolli		
Mehmet Rashiti	Lipjan/Lipljan	OSCE
Haxhi Hajdari		
Sadri Krasniqi	Prizren/Prizren	PRK
Jen Olander		
Agim Smaka		PSDK
Frasher Demaj	Pejë/Pec	PLK
Shqipe Krasniqi		QPDNJI
Halif Ferizi		Handikos
Nazmi Fejza	Mitrovicë/Mitrovica	
Fejzullah Berisha	Fushe Kosove	PDK
Gazmend Elikohi		
Imet Smajli	Trainer	OSCE
Rexhep Krasniqi		Koha Ditore/KACI
Qefsere Mulaku	Prishtinë/Priština	PDK
Hebib Shehu	Kaçanik/Kaçanik	LDK
Hysni Bajrami	Lipjan/Lipljan	PDK
Kirsten Michener		USAID
Yll Hoxha	Prishtinë/Priština	KACI
Sanie Zeqiraj		Koalicioni Council of Europe
Owen Masters	United Kingdom	LDK
Zeqe Shehu		LDK
Emin Novalic	Sarajevo	AEOBiH
Remzija Qollaković	Mitrovicë/Mitrovica	OSCE
Valton Latifi	Prishtinë/Priština	Regulla
Arta Zherka	Gjakova/Đakovica	
Nebahat Dogan	Prishtinë/Priština	K.T.H.P
Linda Spahiu	Prishtinë/Priština	USAID/OTI
Fehmi Kastrati	Kamenice-Karaqeve	LDK
Basri Berisha	Prishtinë/Priština	KMDLNJ
Nurten Birda	Prizren/Prizren	K.T.H.P
Ergin Koroglu		M.T.T
Adem Krasniqi	Prizren/Prizren	Interpreter
Edmond Hyseni	Gjilan/Gnjilane	Interpreter

Suzana Milosevic	F Kosovë/K Polje	OSCE-trainer
Ibrahim Makolli	Prishtinë/Priština	KMDLNJ
		QARKU
Afrim Konjufca	Ferizaj/Uroševac	DEMOKRATIK
Astrit Istrefi	Ferizaj/Uroševac	
Sylejman Blaku	Podujevë/Podujevo	KACI
Ramadan Bunjaku	Mitrovicë/Mitrovica	MEC
Adzemi Miftar	Prizren/Prizren	MEC
Zekije Sutaj	Istog/Istok	MEC

